

TÜRKİYE'DE İŞÇİ MAHPUS OLMAK

Tayfun Koç

TCPS
kitaplığı

TC
ADALET BAKANLIĞI
T Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumları
Mektup Okuma Komisyonu Başkanlığı
GÖRÜLDÜ

TCPS Kırplığı 11

Türkiye'de İşçi Mahpus Olmak / Tayfun Koç

Editör: Mustafa Eren

Kapak ve Sayfa Tasarım: Tayfun Koç

ISBN 978-605-83651-8-6

Baskı: Aralık 2016

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Adres: Katip Mustafa Çelebi Mahallesi, Billurcu Sokak,

No:5 Daire:2 Beyoğlu / İstanbul

Telefon: 0212 293 69 82

e-posta: info@tcps.org.tr

Baskı ve Cilt

İncekara Kağ. Mat. Yay. ve Dış Tic. Ltd. Şti.

Tel: 0212 501 0883

**TÜRKİYE'DE
İŞÇİ
MAHPUS
OLMAK**

Tayfun Koç

İÇİNDEKİLER

1. Önsöz	7
2. Giriş	23
3. Hapiste Çalışmanın Tarihi	24
a) Osmanlı Devleti'nde Hapiste Çalışma	32
b) Cumhuriyet Türkiye'sinde Hapiste Çalışma	42
4. Günümüzde Hapiste Çalışma	54
a) Hapiste Çalışmanın Hukuki Altyapısı	54
b) Anayasada Hapiste Çalışma	55
c) Uluslararası Mevzuatta Hapiste Çalışma	56
d) Kanunda Hapiste Çalışma	59
e) Ücret ve Sosyal Haklar	64
f) Hapiste Çalışanların Sigortalılık Durumları	65
g) Hapiste Çalışanların İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı	67
5. İşyurtları Kurumu	68
a) İşyurtları Üretim Faaliyetleri ve İşkolları	73
b) Rakamlarla İşyurtları	85
c) İşyurtları Gelirleri	95
d) İşyurtları Harcamaları	99
6. Değerlendirmeler	102
7. Sonuç ve Talepler	113
8. Bir İşçi Mahpus Mektubu	115
9. Bilgi Edinme Başvuruları	116

1. ÖNSÖZ

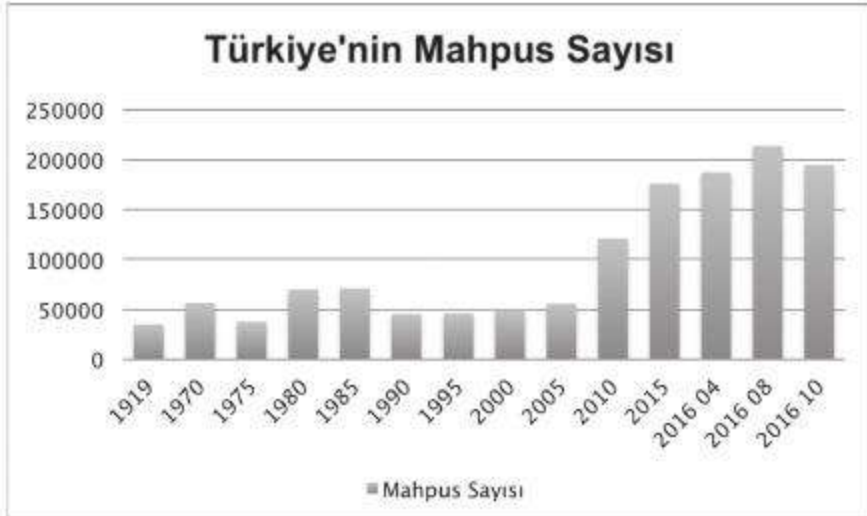
Elinizde tuttuğunuz bu kitap, çalıştığımız spesifik alanlara ilişkin 7. El Kitabımız olacak. Daha önce Türkiye’de Hasta Mahpus Olmak, Türkiye’de Kadın Mahpus Olmak, Türkiye’de Ağırlaştırılmış Müebbet Hükümlüsü Mahpus Olmak, Türkiye’de Çocuk Mahpus Olmak, Türkiye’de Yabancı Mahpus Olmak, Türkiye’de LGBTİ Mahpus Olmak kitaplarını basmıştık. Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği/Türkiye Hapishane Çalışmaları Merkezi (CİSST/TCPS) olarak “özel ihtiyaçları olan mahpuslar” olarak nitelendirdiğimiz mahpus gruplarına ilişkin çalışmaları ve bu alanda bilgi üretilmesini önemsiyoruz. Bu önemin gereği olarak önümüzdeki günlerde yeni yayınlarla karşınızda olacağız.

Akıl hastaneleri, huzurevleri, askeri kışlalar, gemiler, yatılı okullar, manastırlar, tekkeler... Esir kampları, toplama kampları, ıslahev-

leri, hapishaneler... Tüm bu kurumları, ilk grupta yer alanlarla ikinci gruptakileri bir araya getiren ortak özellik “total kurum” oluşlarıdır. Total kurumlar, içerisindeki insanlar için kuşatıcıdır, dışarıyla kurulan toplumsal ilişkiye engel oluştururlar. Bu kurumlarda yönetilmesi planlanan geniş insan yığınları (akıl hastaları, yaşlılar, askerler, öğrenciler, esirler, mahpuslar...) ile yönetici personel arasında keskin sınırlar vardır ve yönetilenler için günlük faaliyetler sıkı bir şekilde programlanır. Bir yanda elinde otoriteyi tutan küçük grup vardır diğer yanda ise bu otoriteye sorgusuz sualsiz itaat etmesi beklenen yığınlar... Sosyolog Erving Goffman, 1961 yılında yayınladığı ve “Asylums” adını taşıyan kitabında¹ total kurumların özelliklerini ortaya koyarken, Philip Zimbardo ise 1971 yılında gerçekleştirdiği “Stanford Hapishane Deneyi” veya “Zimbardo Deneyi” olarak bilinen deneyi ile bu kurumların patolojik yanını gözler önüne serer.² Otoritenin keskin sınırlarla ikiye ayrıldığı böylesi kurumlarda yönetenlerden yönetilenlere yönelecek kötü muamele ve şiddetin zemini her zaman vardır. Şiddet, total kurumların patolojik karakteridir. Bu şiddetin tamamen ortadan kaldırılıp kaldırılamayacağı ise ayrı bir tartışma konusudur. “Total kurumlar” ve onların patolojik karakteri olarak “şiddet” tartışması Türkiye için güncel bir anlam ifade ediyor. “Güncel” çünkü başlıca total kurumlardan biri olan hapishaneler ve hapis cezası Türkiye’de giderek artan bir yer ediniyor kendisine.

1 Erving Goffman, *Timarhaneler, Heretik Yayınları*, Ankara, 2015

2 Zimbardo Deneyi’ne ilişkin anlatım ve değerlendirme için bakınız: Mustafa Eren, *Kapatılmanın Patolojisi/Osmanlı’dan Günümüze Hapishanenin Tarihi*, Kalkedon Yayıncılık, Mart 2014

Artışta, Avrupa'da Birinci, Dünyada Onuncu...

Türkiye'de 1919 yılında mahpus sayısı 35.035'dir. 1950'lerden itibaren, 2005 yılına kadar mahpus sayısı 50 bin civarında seyretmiştir. Bunun tek istisnası 1980 darbe yıllarıdır. 2005 yılında 55.870 olan mahpus sayısı düzenli bir artış ile 2016 yılına gelindiğinde 214 bine çıkmıştır. 3 katı aşan bir artış söz konusudur.

Türkiye, Avrupa Konseyi'nin açıkladığı 2013 yılı verilerine göre, mahpus sayısındaki artış oranında Avrupa Konseyi'ne üye 48 ülke içinde ilk sıradadır. 2004-2013 yılları arasında Türkiye'nin mahpus sayısı yüzde 91.3 artmıştır.³

Ancak Avrupa Konseyi'nin istatistiklerini oluştururken açık-

3 Council of Europe Annual Penal Statistics'in Türkiye için duyurduğu 2004 ve 2013 rakamları sırasıyla 71.148 ve 136.147'dir. <http://wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf>

ladığı rakamlarla, Türkiye'nin Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün (CTE) açıkladığı rakamlar karşılaştırıldığında, bu ikisi arasında farklılıklar olduğu ve CTE'nin açıkladığı rakamlara göre Türkiye'nin mahpus sayısındaki artışın yüzde 91.3 değil 151.1 olduğu görülmektedir.⁴

Avrupa Konseyi'nin açıkladığı istatistik incelendiğinde önemli bazı başka tespitler yapabilmek de mümkündür. Konseyin istatistiğini tuttuğu 53 ülkenin, 100 bin kişi başına düşen mahpus sayısına bakıldığında 2004 yılından 2013 yılına;

1. 53 ülke içinden 24 ülkede artış, 11 ülkede düşüş yaşanmıştır (18 ülkede ise bazı yılların verileri eksik olduğu için hesaplama yapılamamıştır).
2. Düşüş yaşanan ülkeler sırasıyla şunlardır: Hollanda (%36.8), Moldova (%34.9), Estonya (%27), İsveç (%24.8), Letonya (%22.8), Bulgaristan (%13.5), Almanya (%12.9), Finlandiya (%12.7), Romanya (%10.4), Azerbaycan (%1.7), Polonya (%1.3).
3. Artış yaşanan ülkeler içinde yüzde 50'nin üzerinde artışın yaşandığı 4 ülke vardır: Ermenistan (%82.8), Türkiye (%78.9 - %126.6), Makedonya (%60.3), Hırvatistan (%59.4).⁵

4 CTE'nin, Türkiye'nin mahpus sayısına ilişkin olarak 2004 ve 2013 için açıkladığı rakamları sırasıyla 57.930 ve 145.478'dir. <http://www.cte.adalet.gov.tr>

Bu iki rakam arasındaki farklılık manidardır ve açıklanan her bir verinin şüpheyle ele alınıp sağlamlasının yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sadece bu tespit dahi sivil toplum örgütlerinin hazırlayacağı gölge raporların önemini ortaya koymaktadır.

5 Türkiye, yukarıda da sözü edilen rakam farklılıkları nedeniyle Avrupa Konseyi'nin

4. 2012 yılından 2013 yılına yaşanan dönüşüme bakıldığında ise 53 ülkeden 31'inde düşüş, 18 ülkede ise artış yaşandığı görülmektedir (4 ülke hakkında ise yeterli veri yoktur). Bu veriler 2004-2013 verileri ile karşılaştırıldığında 11 ülkede yaşanan düşüşün 2013 yılında 31 ülkede yaşandığı, artışın ise 24 ülkeden 18'e gerilediği görülecektir. Bu durumda Avrupa Konseyi üyesi ülkelerde son yıllarda mahpus sayısında azalma yaşandığı ve bu azalma durumunun giderek artan bir ivme ile devam ettiği söylenebilir.

Derneğimizin de iletişim halinde olduğu Suç Politikaları Araştırma Enstitüsü'nün (Institute for Criminal Policy Research - ICPR) Hapishane Nüfusu Listesi 11'e (Prison Population List - 11) göre istatistiği tutulan 223 ülke ve bağlı bölge arasında Türkiye; ABD, Çin, Rusya, Brezilya, Hindistan, Tayland, Meksika ve İran'dan sonra dünyada en kalabalık mahpus nüfusuna sahip 9. ülke.

ABD	2.217.000
Çin	1.657.812
Rusya	642.470
Brezilya	607.731
Hindistan	418.536
Tayland	311.036
Meksika	255.138
İran	225.624
Türkiye	172.562

raporunda 100 bin kişi başına düşen mahpus sayısının artışında Ermenistan'dan sonra 2. ülke olarak gözükmektedir. Ancak, CTE'nin rakamları dikkate alındığında Türkiye %126.6'lık bir artışla ilk sırada yer almaktadır.

Endonezya	161.692
Güney Africa	159.241
Vietnam	142.636
Kolombiya	121.389
Filipinler	120.076
Etyopya	111.060

ICPR'nin bu araştırmasına göre 2000-2015 yılları arasında istatistiği tutulan 223 ülkenin ve bağlı bölgenin nüfusu %18.2, mahpus sayısı ise %19.5 artmıştır.

Dünya Hapishane Nüfusu – 2000 Sonrası Değişim				
	<i>2000 yılı tahmini hapishane nüfusu</i>	<i>Son kullanılabilir hapishane nüfusu toplamı (31.10.2015)</i>	<i>2000 sonrası hapishane nüfusu değişimi %</i>	<i>2000'den 2015'in başına nüfus değişikliği (Birleşmiş Milletler) %</i>
AFRİKA	902.500	1.038.735	+ 15.1	+ 43.8
Rwanda hariç	787.500	984.456	+25.0	
AMERİKA	2.690.300	3.780.528	+ 40.5	+ 17.3
ABD hariç	752.818	1.563.528	+107.7	
ASYA	3.023.500	3.897.797	+ 28.9	+ 17.5
Çin-Hin. hariç	1.324.014	1.821.449	+ 37.6	
AVRUPA	2.013.600	1.585.348	- 21.3	+ 3.3
Rusya hariç	953.196	942.878	- 1.1	
OKYANUSYA	34.000	54.726	+ 59.1	+25.2
DÜNYA	8.664.300	10.357.134	+ 19.5	+18.2

Bu tablo içerisinde Türkiye'yi değerlendirdiğimizde Türkiye'nin

aralarında olduğu Avrupa ülkelerinde nüfusta %3.3'lük bir artış varken mahpus nüfusu %21.3 azalmış ancak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve CTE'nin rakamlarına göre nüfus %16.1 artarken mahpus nüfusu ise %226.2 artmış.

2000'den 2015'e Türkiye'de Nüfus ve Mahpus Nüfusu Artışı			
	2000	2015	Artış Yüzdesi
Nüfus	67.803.927	78.741.053	16.1
Mahpus Nüfusu	49.512	161.522	226.2

Bu artış ile Türkiye sadece Avrupa'da değil dünyada mahpus artışı listesinde ilk sıralarda yer alıyor. ICPR'nin listesine göre 2000-2015 tarihleri arasında mahpus sayısında %100'den fazla artış yaşanan 42 ülke var. Türkiye ise bu ülkeler arasında 10. sırada.

2000-2015 Mahpus Sayısında Yüzde 100'den Fazla Artış Yaşanan Ülkeler							
	Ülkeler	2000	2005	2010	2015	Artış	Artış Oranı
1	Bahrain	437		1.100	4.028	3.591	822%
2	Kosovo	227	1.199	1.333	1.816	1.589	700%
3	Iraq	7.000	26.472	39.130	42.880	35.880	513%
4	Angola	4.000	8.300	16.183	22.826	18.826	471%
5	Afghanistan	5.262	10.590	18.283	26.519	21.257	404%
6	Vanuatu	46	138	187	230	184	400%
7	Seychelles	166	162	432	735	569	343%
8	El Salvador	7.754	12.525	24.662	31.686	23.932	309%
9	Venezuela	14.196	19.853	40.825	55.007	40.811	287%
10	Turkey	49.512	55.870	120.814	172.562	123.050	249%
11	Paraguay	3.219	6.282	6.197	10.949	7.730	240%

12	Ecuador	8.029	11.971	11.800	25.902	17.873	223%
13	Indonesia	53.399	97.671	117.863	161.692	108.293	203%
14	Djibouti	200		600	600	400	200%
15	Cambodia	5.502	8.160	14.043	16.497	10.995	200%
16	Guatemala	6.974	8.247	11.148	19.810	12.836	184%
17	Burkina Faso	2.204	3.315	5.198	6.251	4.047	184%
18	Nepal	6.000	7.135	10.739	16.813	10.813	180%
19	Samoa	173	247	300	481	308	178%
20	Virgin Is. (UK)	43	106	117	119	76	177%
21	Peru	27.734	33.010	45.464	75.379	47.645	172%
22	Gibraltar (UK)	18	27	53	48	30	167%
23	Brazil	232.755	361.402	496.251	607.731	374.976	161%
24	Cyprus	312	536	637	811	499	160%
25	Macedonia	1.178	1.844	2.516	3.034	1.856	158%
26	Sierra Leone	1400	1.400	2.237	3.488	2.088	149%
27	St Kitts-Nevis	135	209	256	334	199	147%
28	Kiribati	57	74	90	141	84	147%
29	Haiti	4.219	3.670	5.331	10.266	6.047	143%
30	Solomon Is.	134	295	268	323	189	141%
31	Colombia	51.518	66.829	84.444	121.389	69.871	136%
32	Gambia	478	450	780	1.121	643	135%
33	Nauru	6	3	20	14	8	133%
34	Costa Rica	7.575	9.053	12.110	17.440	9.865	130%
35	Malta	257	294	583	582	325	126%
36	Uruguay	4.469	6.211	8.700	9.996	5.527	124%
37	Israel	9.421	16.059	20.164	20.245	10.824	115%
38	Uganda	21.700	26.126	30.312	45.092	23.392	108%
39	Chad	2.385	3.416	4.775	4.831	2.446	103%
40	Belize	765	1.234	1.420	1.545	780	102%
41	Antigua-Barbuda	170	194	295	343	173	102%
42	Qatar	570	465	551	1.150	580	102%

Bahreyn, Kosova, Irak, Angola, Afganistan, Vanuatu, Seyşeller, El Salvador ve Venezüella'nın ardından 10. sırada yer alan Türkiye'nin içerisinde olduğu bu listeye göz atmak, Türkiye'nin ceza infaz sistemine ve bu sistemin geldiği aşamaya dair bir ipucu da sunmaktadır.

Adalet Bakanlığı'nın Planlaması ve Yeni Hapishane Rejimi

2000 tarihinde 49 bin olan mahpus sayısı Nisan 2016'da 187 bine ulaştı. Yani hapishanelerin mevcudu her ay 704 kişi daha arttırıldı. Bu artış, öylesine yaşanmadı. Bir planlama dahilinde, öngörülerek sağlandı. Adalet Bakanlığı, derneğimizin bilgi edinme başvurusunu cevapladığı 7 Ocak 2014 tarihli belgesinde 2017 yılı sonuna kadar 118 bin kapasiteli 199 yeni hapishane açılacağını belirtmişti. Bu açıklama hapishanelerin kapasitesinin ve dolayısıyla mevcudunun 2017 yılı sonuna kadar 250 binin üzerine çıkarılacağını ifadesiydi.

Kapasite artışıyla ters orantılı olarak hapishane sayısı ise azalmaktadır. Bunun nedeni 2006 yılından itibaren planlı bir şekilde küçük kapasiteli ilçe hapishanelerinin kapatılması ve daha fazla kapasiteli, "oda sistemi"ne dayalı hapishanelerin açılmasıdır. 1968'de 633, 1991'de 651, 2000'de 559 olan hapishane sayısı bu tarihten sonra düzenli olarak düşürülmüş, 2005'de 441, 2010'da 371, 2016 başında ise 361'e kadar geriletilmiştir.

Hapishane sayısının 651'den 361'e kadar gerilemesi sadece 290 hapishanenin kapatılmasıyla yaşanmadı. Adalet Bakanlığı'nın

açıklamalarına göre 2000-2015 tarihleri arasında 121 yeni hapishane ile 34 ek bina inşa edildi. Yani var olan 361 hapishanenin sadece 241'i 2000 öncesi inşa edilmiştir. Bu 249 hapishanenin 73'ü de 2000-2014 tarihleri arasında restore edilerek "oda sistemi"ne dönüştürülmüştür.⁶

Bu rakamlar hapishanelerin yeniden inşa süreci içerisinde olduğunu göstermektedir. Kapatılan hapishanelerin neredeyse tamamının "kaza tipi" küçük kapasiteli ve koğuş tarzı hapishaneler, açılan hapishanelerin önemli bir bölümünün ise kampüs içerisinde yer alan, büyük kapasiteli ve "oda tipi" hapishaneler olması yapısal bir dönüşümün göstergesidir.

Hapishane sayısı azalırken hapishanelerdeki yapısal dönüşüm nedeniyle kapasite sayısı ise artmıştır. 2000 sonunda 73.769 olan kapasite, 2016 başında 180.256'e çıkarılmıştır. Bu sistemli dönüşüm 2015 yılında da devam etti. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 2 Şubat 2016 tarihli verilerine göre 2015 yılı içerisinde 15 ilçe hapishanesi kapatılırken 18 yeni hapishane açıldı.

Mimaride yaşanan bu dönüşüm bir bütün olarak "ceza infaz sistemi rejimi"nde yaşatılmak istenen dönüşümün bir parçası olarak görülebilir. Sadece mimari değil, yasalar ve hapishanelerde günlük yaşantı da merkezi olarak değiştirilmek istenmektedir. 2015 yılının ilk yarısında yoğun olarak tartışılan *Ceza İnfaz Kurumları Güvenlik Hizmetleri Kanun Tasarısı* bu dönüşümün ifadesidir. Ta-

6 Adalet Bakanlığı'nın CİSST'in bilgi edinme başvurusuna 7 Ocak 2014 tarihinde verdiği cevaptan alınmıştır.

sarı, hapishanelerde dış güvenliğin jandarmadan alınıp yeniden düzenlenmesinin yanı sıra mahpuslara karşı kapalı alanlarda kimyasal silah, toz, gaz, basınçlı su ve güvenlik köpeklerinin kullanılabilmesi, olağanüstü aramaların yapılabilmesi, hapishanelerde kavga, kargaşa hallerinde infaz koruma memurlarına ateşli silah kullanma yetkisinin verilebileceğini öngörmektedir.

STÖ'lerin ve Politika Yapıcıların Rolü ve Sorumluluğu

Bu rakamların ve analizlerin ardından, yazının girişinde yer alan tartışmaya, “total kurumlar” ve onların patolojik karakteri olarak “şiddet” konusuna tekrar dönebiliriz. Hapishanelerin bu patolojik özelliğini kabul ettikten sonra, hapishanesiz bir toplum tasavvur etmek, bu gerçekleşinceye kadar da bu patolojiyi geriletebilmek sorumluluğu ile karşı karşıya kalıyoruz. Bu rol ve sorumluluk devlet kurum ve kuruluşlarından ziyade sivil toplum örgütlerine düşmektedir. Kapalı kurumların şiddet içeren yanını olabildiğince denetim altında tutabilmek, buraları insan hakları ve insan onuruyla “olabildiğince” uyumlu hale getirmek sivil toplum örgütlerinin müdahalesi ve müdahillliği ile mümkündür ancak. STÖ'lerin dışlandığı, dışında tutulduğu “iyileştirme” çalışmalarının başarılı olabilmesinin imkânı yoktur. Bu kurumlar için “sivil” izleme yapılması elzemdir.

Bu mecburiyet karşısında asıl sorumluluk ise devlete, politika yapıcılara aittir. STÖ'lerin sürece müdahil olabilmesinin kanallarını yaratacak ve bu müdahillliği yasal bir çerçeve içerisinde güvenceye

kavuşturabilecek olan devlettir, politika yapıcılardır. Politika yapıcıların ve ilgili devlet kurumlarının bu konuda isteksiz olması STÖ'lerin elini kolunu bağlayan bir duruma yol açmakta ve bu alanda çalışma yürütmeyi imkânsız kılmasa da oldukça zorlaştırmaktadır. Kapalı kurumlar bir yana, bir devlette STÖ'lerin kamuya ne kadar müdahil olabildiği o devletin demokratikliğinin başlıca kriterlerinden biri olarak görülebilir. Türkiye'nin bu konudaki karnesi ise ne yazık ki yeterince iyi değildir.

Türkiye'de STÖ'lerin hapisanelerde çalışma yürütebilmesinin, izne tabi olsa da hapisanelere rahatça girebilmesinin ve hapis hane idaresi, personeli ve mahpuslarla görüşmeler yapabilmesinin kolay olduğunu söylemek mümkün değildir. Buralar "kapalı kurum" nitelendirmesinin hakkını verecek şekilde STÖ'lere "kapalı"dır. Zaman zaman Adalet Bakanlığı'nın izni ile buralara giriş mümkün olsa dahi, ne STÖ'lerin ne de bu alanda araştırma yürüten akademisyenlerin ve araştırmacıların hapisanelerde rahatça çalışma yürüttüğünü söyleyemeyiz.

Bu konudaki bir diğer sıkıntıyı ise bilgi edinme hakkı önündeki engeller oluşturmaktadır. Derneğimiz, "Bilgi Edinme Başvurusu" aracılığıyla bilgi edinme hakkını yoğun bir şekilde kullanmaya çalışmaktadır. Ancak yaptığımız bilgi edinme başvurularının önemli bir kısmı "talep özel bir çalışma, araştırma ve inceleme gerektirdiğinden yerine getirilememiştir" denilerek yanıtsız bırakılmaktadır. Bir ülkenin Adalet Bakanlığı'nın hapisanelerinin mevcudunu; kadın hapisaneleri dışında kaç kadın mahpusun hangi hapisanelerde, çocuk hapisaneleri dışında kaç çocuk mahpusun hangi hapisanelerde tutulduğunu; toplam emanet paranın ne kadar olduğunu,

bu emanet paradan ne kadar emanet para faizi elde ettiğini; LGBTİ mahpusların kaçının hangi hapisanelerde tutulduğunu bilmemesine imkân var mıdır? Ancak bu ve benzeri sorularımızın hepsi yukarıda belirttiğimiz inandırıcılıktan uzak, hazır kalıp cümleyle cevaplanmakta, daha doğrusu yanıtsız bırakılmaktadır. Bilgi edinme başvurularının cevapsız bırakılması devletin bu konuda yeterince istekli olmadığının göstergesi olarak görülebilir.

Biz STÖ'lere "kapalı kurumları" faaliyetleri ve üretimleri aracılığıyla görünür kılmak sorumluluğu, devlete ve politika yapıcılara ise STÖ'lerin müdahil olabilmesinin önünü açmak görevi düşmektedir.

Neden Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar?

Derneğimiz kurulduğu 2006 yılından bu yana sosyal bilimler literatüründe "dezavantajlı gruplar" olarak da nitelendirilen ancak bizim "özel ihtiyaçları olan" demeyi tercih ettiğimiz ve doğru bulduğumuz mahpus gruplarıyla ilgilenmektedir. Özellikle 2012 yılında "Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar Projesi"ne başlayarak ve 2013 yılında Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç İle Mücadele Ofisi'nin "Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı"nın Türkçe çevirisini yapıp basarak bu konudaki çalışmalarını sistemli ve sürekli hale getirmiştir.

Hapishaneler ve mahpuslar söz konusu olduğunda genel algı, hem hapishaneleri hem de mahpusları tarihten ve kendi içi ayrımlarından azade bir şekilde, bir bütün olarak düşünmek yönündedir. Oysa bu doğru değildir. Ne hapishaneler ne de oralarda tutulan

mahpuslar tek tiptir. Mahpus denildiğinde, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, genç, yabancı, LGBTİ, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü, hasta, çocuğuyla beraber hapiste tutulan kadın, hamile kadın gibi özel ihtiyaçları olabilecek pek çok mahpus grubunu düşünmek yerine soyut bir mahpus düşünmek demek aslında doğallığında erkek, sağlıklı, orta yaşlı, Türk, Müslüman, Sünni bir tip düşünmek demektir. Bunun kendisi bir ön kabul haline gelmekte ve hapisanelere dair politika üretilirken de özel ihtiyaçları olan mahpuslar göz ardı edilmektedir.⁷ Bu göz ardı edişin doğal sonucu ise “kötü muamele”dir.

Kötü muamele sadece darp etmek veya fiili bir tavır alışıla olmaz. Özel ihtiyacı olan insanların bu ihtiyaçlarını karşılamamak ve “tüm insanlara eşit yaklaşıyoruz, kimseye ayrıcalık tanıyamayız” denilerek sözde “eşitlikçi” bir gerekçeyle insanları ihtiyaçlarından mahrum bırakmak da kötü muameledir. Örneğin ortopedik engelli bir mahpusun koğuşunda rahat hareket etmesine, sosyal faaliyetlerden ve alanlardan yararlanmasına olanak sağlayacak düzenlemeleri yapmamak onu yatağa mahkûm etmek, fiili tecrit uygulamak anlamına gelmektedir. Bu özel ihtiyaçlar göz ardı edilemez. Göz ardı edildiğinde bu ihtiyaca sahip kişiler kötü muameleyle karşı karşıya kalırlar. Bu kötü muamelenin gerekçesi de “eşitlik” olamaz. “Eşitlikçi” değil “eşitleyici” bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.⁸

7 Bu konuda ayrıntılı bir yazı için bakınız Mustafa Eren, “Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar”, Teorik Bakış, sayı 4, Mayıs 2014

8 “Eşitlikçi değil eşitleyici yaklaşım” sözü derneğimizin 14 Aralık 2015 tarihinde gerçekleştirdiği “Ankara’da Hapishaneleri Konuşuyoruz” başlıklı sempozyumunda çocuk hakları konusunda çalışmaları ile bilenen avukat Seda Akço Bilen tarafından kullanılmıştır.

Derneğimiz, özel ihtiyaçları olan mahpuslara yönelik çalışmalar yürütürken ihtiyaçlarının giderilmemesi yoluyla kötü muamele edilmesini engelleyebilmek ve özel ihtiyaçları olan mahpus gruplarının durumlarını ortaya koymak, sorunlarını görünür kılmak ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmak amaçlarıyla hareket etmektedir. Bu mahpus gruplarının uğradığı hak ihlallerini ve maruz bırakıldıkları kötü muameleyi geriletebilmek ancak bu ve benzeri çalışmalarla mümkün olacaktır.

Murat Yurtgöl'ü Sevgiyle Anıyoruz...

Özel İhtiyaçları Olan Mahpuslar'a yönelik çalışmalarımızın emekçilerinden olan ve "Ağırlaştırılmış Müebbet Hükümlüsü Mahpuslar Alt Ağı" temsilciliğimizi yürüten Murat Yurtgöl, 20 Temmuz 2015'te, Suruç Katliamında hayatını kaybetti. Kendisini sevgiyle anıyor ve ışıklar içerisinde uyumasını diliyoruz.

Mustafa Eren

CİSST/TCPS Yönetim Kurulu Başkanı

Kasım 2016

2. GİRİŞ

Hapiste çalışma denildiğinde çoğu insanın aklına elişi ürünler, çoğu zaman da boncuktan yapılmış kuş gelir. Ancak bugün hapishane işyurtları, tarım ve hayvancılıktan mobilya üretimine, tekstilden yangın tüpü imalatına, hatta ABD’de patriot füze aparatlarına varana kadar çok geniş bir alanda üretim yapmaktadır.

Hapsetme olgusuyla birlikte başlayan ve hem rehabilite edici olduğu kanısı üzerine kurulan hem de bedensel ezanın yerine ikame edilen hapiste çalışma, kullanılmaya başlanıldığı günden bugüne yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Hangi dönemi ele alırsak alalım ister 18. yüzyılda İngiltere’den kiralanarak ABD’ye veya Avustralya’ya gönderilen mahpuslar ister 19. yüzyılda prangalı olarak yol ve madenlerde çalıştırılanlar isterse de günümüzde fabrika düzeninde çalıştırılan mahpuslar olsun hapiste çalışma tartışmalarının merkezinde hep mahpusun ucuz işgücünden faydalanma niyetinin ön plana çıktığını görmekteyiz.

3. HAPİSTE ÇALIŞMANIN TARİHİ

Hürriyeti bağlayıcı bir ceza olarak hapis cezasının tarihi eski Mısır, Roma, Yunan dönemlerine kadar gider, ancak burada hapsedme, cezanın kendisi değil, failin yargılaması bitene ya da infazına kadar tutulduğu yerdir. 16. yüzyılın sonuna kadar cezanın amacı, suçlunun öldürülmesi, bedenine zarar verilmesi ve tüm yapılanların, vahşeti gittikçe artan işkence ve öldürme gösterilerinin teşhir edilerek toplumu ıslah etmektir. Ancak feodal sistemde başlayan çözülme ve merkantilist sistemin ekonomik ve toplumsal ihtiyaçları suç ve ceza ilişkisinde de değişime yol açmıştır. Ticaret ve üretimin büyütülmeye çalışıldığı bu dönem hem hammadde hem de işgücü ihtiyacını açığa çıkarmıştır. Hammaddeye ulaşmak için sömürgecilik yöntemleri kullanılırken, işgücü için yeni nüfus politikalarıyla birlikte serseri aylak yığınların “ıslahı” da önemli hale gelmiştir.

Bu dönem yoksul, serseri, ruh sağlığından yoksun insanları “ıslah etme” ve toplumdan soyutlama amacıyla ıslahevleri, çalışmaevle-

ri (workhouses), kimsesizler evi gibi kapatılma mekânları kurulmuştur. Modern hapishanenin ilk örnekleri olarak kabul edilen bu kapatılma mekânları, “suçluların ıslahı için” ilham kaynağı olmuştur. Yani bedenın ceza ile yıldırılmasının ana hedef olmaktan çıkması ve seyirlik unsurunun silinmesi, bedenin tutuklanması olgusunu yaratmıştır¹. İlk hapishaneler 16. yüzyılın ikinci yarısında ve 17. yüzyılın başlarında İngiltere’de, Hollanda’da ve bazı Kuzey Alman ve Baltık şehirlerinde ortaya çıkmıştır. “Bugünkü anlamda ilk cezaevi, 1595’te Amsterdam’da erkekler için yapılan cezaevidir. Kadınlar için ise ilk kez Spinnhaus’ta 1597’de cezaevi yapıldığı bilinmektedir.”² Bu hapishanelerin kurulmasındaki temel güdü, iktidarların topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmedigini düşündüğü işsizlere, dilencilere, fahişelere, otoriteye itaatsizlere karşı aktif bir tutum alma arzusudur. Bu tür insanların zorla çalıştırılarak ıslah edilmesi fikri, hapsedilmenin ortaya çıkmasının ardında yatan etmenlerden biridir.³ Yani modern hapishanelerin doğuşu, cezalandırma yöntemlerindeki değişimin ve yoksul, serseri, aylak yığınların “ıslah edilmesi” ihtiyacının keşşim noktasında açığa çıkmış ve hürriyeti bağlayıcı bir ceza olarak hapsetme ile hapiste çalıştırma olgusu, bir ve aynı sürecin parçası olarak tarih sahnesine adını atmıştır.

Modern hapishaneler Avrupa’da kurulmakla birlikte dünyaya

1 Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, İmge Kitabevi, 2006, s. 40-42.

2 Hilal Görkem, *Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Kapsamında Cezaevi Hizmetlerinin Özelleştirilmesi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*, Maliye Bakanlığı Yayınları, 2009, İstanbul, s.6

3 İlkay Savcı, *Cezaevi İşyurtlarında Çalışan Hükümlüler: Bir Alan Çalışması*, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 2004, s.8-10.

örnek olacak ilk modeller ABD'de ortaya çıkmıştır. ABD hapishane modellerinin temel farkı hapsetmenin amacına ilişkindir. Amaç suçun cezasının çektirilmesinden çok suçlunun yeniden biçimlendirilmesidir. Burada iki model öne çıkmıştır: Pennsylvania Sistemi ve Auburn Sistemi. Pennsylvania modeli, hücre sistemini esas alır. Katı bir tecridin olduğu bu sistemde mahpuslar tek kişilik hücrelerde kalmakta, diğer mahpuslarla ilişki kurmalarına izin verilmezken sadece personelle ve nadiren de ziyaretçileriyle iletişim kurabilmektedirler. Hapiste yaptıkları işler de hücre sistemine uygun olarak tek başına yapabilecekleri terzilik, ayakkabı tamiri ve bakımı gibi işlerden seçilmiştir. Yoğun izolasyonla mahkûmların "tövbe" etmelerinin beklendiği bu sistem, uygulanmaya başlamasından iki yıl sonra mahpusların ruh sağlığında problemlere yol açtığından esnetilerek mahpuslara ortak çalışma olanakları sağlanmıştır. Çok az başarılı olan Pennsylvania sistemi, hapishanelerde ucuz emekle üretilen ürünlerin adil olmayan rekabete yol açtığı gerekçesiyle sendikalar tarafından da eleştirilmiştir. Önceki modelin olumsuzluklarını gidermeyi amaçlayan Auburn Sistemi ise ismini mahpusların bir arada kalması esasına göre kurulmuş olan ve 1823'te açılan Auburn Hapishanesi'ndeki uygulamalardan almıştır. Bu sistemde mahpuslar bir arada kalacaklar, birlikte çalışacaklar ama temas etmeyecekler, sessiz yaşayacaklardır. Hücreleri dışındayken önlerine bakacaklar, sessiz yürüyecekler, çalışma sırasında birbirlerinin karşısına oturmayacaklardır. Bu nedenle bu modele sessiz sistem adı da verilmiştir. Kârlı bir fabrika üretim sistemiyle birlikte açılan Auburn Hapishanesi, birkaç yıl içerisinde ağır bedensel çalışmanın yaşandığı, disiplinli ve mahpuslara ödenen

düşük ücretler nedeniyle kârlı bir endüstriyel hapishane haline gelmiştir. Ancak birincil amaç hapishane günlük yaşamının disiplini edilmesi ve çalışma da bunun en önemli aracı olduğundan, her zaman sadece kâr birincil planda olmamış, mahpusları meşgul etmek için amaçsız (hatta ceza niteliğinde) işler de yaptırılmıştır: Bir yere taş ya da su taşıyıp sonra geri yerlerine getirmek gibi. Daha sonra Avrupa'yı da etkileyecek bu iki sistemde de izolasyon, çok çalışma, katı disiplin ve asgari yaşam ortaktır.⁴

Hapishanelerde atölyeler kurularak oluşturulan sistemin kökleri 1823 yılında Auburn Hapishanesi'ne dayanmakla birlikte mahpusların ucuz işgücü olarak 1810'da Fransa'da ücret karşılığı çalıştırıldığı bilinmektedir. Hatta İngiltere'de, merkantilizmin etkisiyle, 17. ve 18. yüzyılda hükümdarlar, hapishaneleri gardiyanlara kiraya vermişlerdir. Kaldıkları süre boyunca yatacak yer, yiyecek ve kıyafet parası ödemek zorunda olan mahpuslar ucuz işgücü kaynaklarından biri olarak değerlendirilmiştir. 1718-1776 tarihleri arasında İngiltere'den 50 binin üzerinde mahpus, gardiyanlar –mahpus tüccarları– tarafından çiftliklerde, madenlerde çalıştırılmak üzere Kuzey Amerika ve Avustralya nakledilmiştir.⁵ Böylece tarihin en örgütlü mahpus emeği kullanıcılarından birisi, bu nakillerle gerçekleşen mahpus ticaretiyle hayata geçirilmiştir.

Mahpus emeğinin özel girişimciler tarafından kiralanması 19. yüzyılda da devam etmiştir. ABD'de mahpus kiralama daha çok köleliğin kaldırılmasından sonra güney eyaletlerinde uygulama

4 İlkay Savcı, s.11-12.

5 Hilal Görkem, s.8-9

alanı bulmuştur. Mahpuslar özel veya devlet işletmesindeki hapis-hane atölyelerinde çalıştırıldığı gibi aynı zamanda, hatta çoğu kez, çiftliklerde, demiryollarında ve madenlerde çalıştırılmışlardır.⁶

1825'te 1.000 dolar karşılığında mahpusları kanal ve yol yapımında kullanmak üzere özel bir girişimciye kiralayan ilk eyalet Kentucky olmuştur. Bu özel girişimci, mahpusları kiralamasının ardından 250 hücrelik kendi özel hapishanesini de kurmuştur. 1844'te benzer bir anlaşma Louisiana eyaletinde imzalanmış, Baton Rouge State hapishanesi mahpusları özel bir girişimciye yıllık 50.000 dolara kiralanmıştır.⁷

Öyle ki 1885'te ABD'de mahpusların çalıştırılma oranı % 90'ı bulmuştur. Aynı tarih itibariyle 13 eyalette mahpus emeğini kiralamak üzere özel girişimcilerle sözleşmeler imzalanmıştır. Bu ucuz emeğin nasıl istismar edildiğini 1877-1879 yılları arasında demiryolunda çalışmak üzere kiralanan mahpusların ölüm oranları gözler önüne sermektedir: Kuzey Carolina'da % 45, Arkansas'ta % 25, Mississippi'de % 16.... Bu süreçte mahkûmların yaşam ve çalışma koşulları eleştirilmeye de başlanmıştır. 1852'de özel girişimci inisiyatifiyle kurulup işletilen California'daki San Quentin Hapishanesi, kötü yönetim sonucunda ortaya çıkan skandallar sonrasında devlet kontrolüne bırakılmıştır. 1905'te Theodore Roosevelt federal projelerde mahpus emeğinin kullanılmasını yasaklayan idari bir emir imzalamış, 1929 Ekonomik Bunalımı'nın etkisiyle ABD Kongresi mahpusların ürettiği

6 A.g.e., s.11-12

7 Fatma Molla, *Yeni Liberal Dönüşüm Süreçlerinde Cezaevlerinin Değişen Rolü ve Mahkûm Emeği Kullanımı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010, s.75

ürünlerin ithalatını yasaklamış, 1935'te de üretilen malların açık piyasada satışına sınırlama getirmiştir. Hatta kriz yıllarında mahpus emeğinin kullanılması yasaklanmıştır.⁸

19. yüzyılın sonundan itibaren hem ABD'deki gibi kötü uygulamalar hem de değişen ekonomik, sosyal dengeler nedeniyle dünyanın pek çok ülkesinde mahpuslar, hapishane dahilindeki atölyelerde veya özel sektöre kiraya verildiklerinde, devletin kontrolü altında çalıştırılmaya başlanmıştır.⁹

İki dünya savaşı, tüm dünyayı etkisine alan ekonomik krizler ve yoğun işsizlik nedeniyle mahpus emeği, 1980'lere kadar, devletler tarafından kısıtlı olarak kullanılmıştır. Neoliberal politikaların 1970'lerin ikinci yarısında uygulanmaya başlaması ucuz işgücü olarak mahpus emeğinin tekrar kullanımını gündeme getirmiştir. Sosyal güvenlik harcamalarının azaltılması ya da kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirilmesinde olduğu gibi, mahpusların çalıştırılmasının amacı, hapishaneleri "maliyetlerinin düşürülmesi", "devlete yükünün azaltılması" olarak lanse edilmiştir. Böylece 1980'li yıllarda çeşitli hapishane hizmetlerinin özelleştirilmesiyle başlayan süreç, 1990'lı yıllarda hapishane işletmesinin özelleştirilmesini kapsayacak bir hal almıştır. Reagan döneminde başlayan hapishane özelleştirmeleri çok hızlı bir şekilde gelişmiş, 1999 itibarıyla ABD'deki özel hapishane sayısı 158'e ulaşmıştır. Aynı zamanda 1990'lı yıllarda İngiltere, Avusturalya, Yeni Zelanda, Kanada ve Güney Afrika'da da özel hapishaneler kurulmuştur.¹⁰

8 Hilal Görkem, s.12-13

9 Fatma Molla, s.68

10 Yasemin Özdek, s.41-42

2003 tarihli dünya cezaevi raporu 1990'lı yıllarda hapiste çalışanların dünya örneklerine ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Fransa'da çalışmaları zorunlu olmamakla birlikte mahpusların % 40'ı ücretli bir işte çalışmıştır. 1994 itibarıyla Rusya'da yaklaşık 600.000 kişi hapisanededir ve bunların yaklaşık 400.000'i çalışmaktadır. 1996'da Almanya'da mahpusların % 63,3'ü çalışmaktadır, 1991 verilerine göre bir mahpusun "cezaevi işletmecisine kârlılık katkısı" yılda 9.000 DM'dir. İspanya'da mahpusların % 28,6'sı, Japonya'da ise % 76,5'i çalıştırılmaktadır, Avustralya'da ise bu oran 1996 verileriyle %29,9'dur.¹¹

2000'li yıllara gelindiğinde İskoçya'da mahpusların %59'u pazar için olmak üzere % 86,85'i çalıştırılmaktadır. 2000-2001 yıllarında hapisane işgücünün ürettiği ürünlerin satış değeri 4 milyon 382 bin sterlindir. Bu ürünlerin %55,1'ini ticari işletmeler alırken, Cezaevi Hizmet Kurumu'nun payı %44,72'dir.¹²

ABD ise 2001'de mahpusların % 7,1'i hapisane endüstrilerinde, % 3,1'i tarım cezaevlerinde, % 49,4'ü diğer işlerde çalıştırılmaktadır. Özel sektör tarafından işletilen hapisaneler mahpuslara daha fazla ücret vermekle birlikte¹³ aynı zamanda ABD'nin bazı eyaletlerinde ise mahpuslara çalışmaları karşılığında hiç ücret ödenmemektedir. Tüm mahpusların çalışmaya zorlandığı, 100'den fazla hapisanenin ve 150.000'den fazla mahpusun olduğu Teksas, ücret ödenmeyen eyaletlerden birisidir. Ödenen eyaletlerde ise

11 İlkay Savcı, s.42-43

12 Seriy Sezen, "İngiltere ve İskoçya Cezaevi Yönetimi Üzerine Gözlemler", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 35, Sayı 1, Mart 2002, s.212

13 İlkay Savcı, s.43

ücret düzeyleri çok düşüktür. Federal düzeyde kabul edilen çalışma programlarına göre, yiyecek hizmetlerinde çalışan, boyacılık yapan, temel bakım hizmetlerini sunan, su tesisatçılığı gibi işlerde çalışan mahpuslara verilen saatlik ücret, 12-40 cent arasındadır. Fabrikalara gönderilerek metal, mobilya, elektronik, tekstil ve grafik gibi alanlarda çalıştırılan mahpuslara da 23 cent - 1,5 dolar arasında ücret ödenmektedir. Washington'da ortalama asgari ücretin saatte 4,90 dolar olduğu göz önüne alınırsa mahpus emeğinin ucuzluğu, işletmeler açısından da kârlılığı daha iyi anlaşılır. Bu ucuz işgücünden hem devlet hem de özel sektör faydalanmaktadır. Örneğin Federal Hapishane İşletmesi Unicor, saatte 23 cente mahpusları giyim, elektronik, mobilya, veri girişi ve hatta askeri mühimmat üretiminde çalıştırmaktadır. Aynı şekilde Victoria's Secret, TWA, Chevron gibi şirketler saatte 23 cente iç çamaşırı üretimi, telefonla kitap rezervasyonu, veri girişi yaptırmaktadır. Nike ise ayakkabı üretiminde çalıştırdığı mahkûmlara günde 1,20 dolar ödemektedir.¹⁴ 1983'te kurulmuş Corrections Corporation of America (CCA) ise 80.000 yatak kapasitesi ve 70'den fazla hapishanesiyle bugün ABD'de özel hapishanelerin lideri konumuna ulaşmıştır.¹⁵ New York Borsası'nda işlem gören CCA'nın hisse değeri 1997 itibariyle yaklaşık 3,5 milyar dolardır.¹⁶ 2012'de şirketin geliri 1.7 milyar doları aşmıştır.¹⁷ Hapishane nüfusunun artışı-

14 Yasemin Özdek, "Küreselleşme Sürecinde Ceza Politikalarındaki Dönüşümler", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 33, Sayı 4, Aralık 2000, s.40-41

15 <https://www.cca.com/who-we-are>

16 Hilal Gökem, s.71

17 <http://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1070985/000119312512081122/d231839d10k.htm>

nı kâr olarak gören CCA'nın başını çektiği hapishane şirketleri, eyalet yasama meclislerini etki altına almaya çalışmakta, sert ve uzun süreli hapsi hedefleyen ceza politikalarını hayata geçirmek için özel bir uğraş vermektedirler. Hatta "iki farklı CCA görevlisi sert mahkûmiyet yasalarını tavsiye eden güçlü bir komisyon olan Ceza Adaleti Çalışma Kolu'nun eş başkanlığını yapmışlardır."¹⁸

Tüm bu veriler ve gelişmeler ister ıslah etme, meslek ve sanat öğretme, ister özel hapishane işletmeleri gibi kar amaçlı olsun, mahpusların çalıştırılması eğiliminin son 40 yıldır arttığını göstermektedir.

a) Osmanlı Devleti'nde hapiste çalışma

Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren İslam hukukunu esas alarak, şer'i ve örfi ceza hukukunu uygulamıştır. İslam hukukunda "ukubat" adı altında toplanan, Kuran'da miktarı belirtilmiş şer'i cezalar ile Kuran'da tanımlanmamış ve ceza miktarı devlet başkanı tarafından belirlenen tazir cezalar yer aldığından hapsedme klasik Osmanlı döneminde bir ceza olarak kullanılmamıştır ve bu dönemde hapiste çalışmadan da söz edilemez. Ancak ne zaman ortaya çıktığı ve nasıl geliştiği konusunda yeterli bilgi olmamasına rağmen XVI. yüzyılın ortalarından itibaren kürek cezasının verildiği görülmektedir. Osmanlı donanmasının büyümesi ve artan deniz savaşları mürettebat ihtiyacını artırmış, gönüllü çalışacak yeterli elamanın bulunmadığı zamanlarda, avarız vergisi (zorunlu çalışma) yöntemiyle tebaadan insanlar, harp esirleri ve

18. Hilal Görkem, s.72

köleler (forsa), bunlar da yetmediği zaman “suçlular” kullanılmıştır.¹⁹ Tazir cezalar kapsamında yer alan kürek cezalarının tespit ve takdirini, Divan-ı Hümayunda, padişah adına kadıasker yapmıştır.²⁰ Kürek cezası verilen suçların bazıları şunlardır: zulüm, gasp, hırsızlık, zimmet, kumar, irtidat, mahkûmun firarına yardımcı olmak, içki ve sarhoşluk, yağma, eşkıyalık, resmi evrakta sahtecilik, kalpazanlık, casusluk.²¹

Osmanlı'daki “batılılaşma hareketleri”, ceza ve infaz sisteminde de köklü değişikliğe sebep olmuştur.²² Osmanlı ceza ve infaz sisteminde kişinin dini kimliği önemli ayrımlar oluşturmaktaydı, 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanı sonrasında din farklılığı gözetmeksizin tüm vatandaşlar “Osmanlı Vatandaşı” kabul edilmiştir. 1840 ve 1858'de vatandaş eksensiz yeni Ceza Kanunnameleri hazırlanmıştır. Ceza standardizasyonu yapan bu kanunnameler, infaz sisteminde hapishanelerin kurumsallaşmasını sağlamıştır. Kanunnamede suçlar “cinayet, cünha ve kabahat” olmak üzere üç başlıkta toplanmıştır.²³ Cinayet için öngörülen ce-

19 Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukukuna Giriş*, Mimoza Yay., Konya 2008, s. 222

20 İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı : XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, TTK. Yay., Ankara 1992, s.213

21 İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı : XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, TTK. Yay., Ankara 1992, s.217

22 Osmanlı'da hapishanelerin kuruluş süreci ve Tanzimat'ın bu süreç içerisindeki etkileri için aşağıdaki yayınlara bakılabilir:

Gültekin Yıldız, *Mapusane-Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni*, Kitabevi, İstanbul 2012

Mustafa Eren, *Kapatılmanın Patolojisi/Osmanlı'dan Günümüze Hapishanenin Tarihi*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul 2014

23 Mehmet Gayretli, “1858 Osmanlı Ceza Kanununun Kaynağı Üzerindeki Tartışmalar ve Bu Kanuna Ait Bir Taslak Metnin Bir Kısmıyla İlgili Değerlendirmeler”, s.4, <http://www.e-akademi.org/makaleler/mgayretli-2.pdf>

zalar: İdam, teşhirli ömür boyu veya teşhirli geçici kürek cezası (zorla çalıştırma), ömür boyu veya geçici kalabentlik, ömür boyu sürgün, ömür boyu rütbe ve memuriyetin ve medeni hakların yitirilmesidir. Cünhada “islah edici”, kabahatler de ise “uyarıcı” cezalar öngörülmüştür.²⁴ Bu kanunname, kürek cezasını sadece donanma ihtiyacını karşılamak için verilen bir ceza olarak tanımlamamış, ağır hizmetler (taş taşımak, toprak kazmak vs.) dahil hapiste çalıştırılan tüm mahpusları “kürek cezalıları namı,” altında toplamıştır.²⁵ Ayrıca 1858 Ceza Kanunnamesi’nin 34. Maddesi’nde, “mahkûmların, devletçe tayin olunan usul ve nizama ve hallerine göre ve kendilerinin istidadı olan münasip işler ile iştilgal olacaklarını ücretlerinin yarısının kendilerine ödeneceğini yarısının da emanet sandıklarına konulacağı,”²⁶ tanımlanmıştır. Kanunnamenin bu haliyle Osmanlı’da hapiste çalışmanın kurumsallaşmasının ilk hukuki metinlerinden birini oluşturduğunu söylemek mümkündür.

1880’de ise hapishanelerin işleyişini düzenleyen, Memalik-i Mahrusa-yı Şahanede Bulunan Tevkifhane ve Hapishanelerin İdare-i Dahiliyelerine Dair Nizamname Layihası çıkarılmıştır. “Nizamnamede, her kaza, liva ve vilayet merkezinde birer tevkifhane ve hapishane bulanacağı; kaza hapishanelerinin, kabahat ve cünhadan dolayı, üç aya kadar mahkûm olanlara; vilayet hapis-

24 Shahrîyar Yusif, “1858 Ceza Kanunnamesi”, s.5, https://www.academia.edu/7517514/1858_Osmanlı%C4%B1_Ceza_Kanunmaesi

25 Ahmet Çiçen, II. Meşrutiyet Dönemi Cezaevi Islahatı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.86

26 Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukukuna Giriş*, Mimoza Yay., Konya 2008, s.245

hanelerinin ise, üç seneye kadar hapis cezası ile mahkûm olanlara ait olduğu belirtilmiştir. Beş seneden fazla ceza almış olan kürek mahkûmlarının, memleketin belirli yerlerinde inşa edilecek umumi hapishanelerde bulundurulacağı ve bu hapishanelerin, kürek cezasına mahkûm olanlara ait olacağı belirtilmiştir.”²⁷ Nizamname görevlendirilecek personel ve görev tanımları da yapmıştır. “Hapishanelerde ve tevkifhanelerde icabına göre ve Adliye Nezareti’nin tayin edeceği bir müdür ve bir başkatip ve lüzumu kadar katip ve başgardıyan ve icabı kadar gardıyan, tabip, çamaşırcı ve ihtiyaç dahilinde hastane hademesi ve her hapishane için bir işçi ve bir imam ve kadınlara mahsus dairede, kadın gardıyan”²⁸ görevlendirileceği tanımlanmıştır. Nizamnamede hapishane müdürünün görevleri arasında, “b) Mahkûmlardan hapishane hizmetinde kullanılabilecek olanlarının, kanun ve nizamlara uygun olarak tayini (...), c) Sanayi kollarında ve hapishane hizmetinde çalıştırılacak mahkûmların belirlenmesi,”²⁹ de yer almaktadır. “Ustalar ise, hapishaneler dahilinde tesis olunacak sanayi’i, mahkûmlara öğretmek vazifesiyle mükelleftirler. Mahkûmun, çeşitli sanayi faaliyetlerine, kabiliyetleri ve istekleri dahilinde taksimi, ustaların vazifesidir.”³⁰ Nizamname her mahkûmun çalışmak zorunda olduğu bir hapishane modeli öngörmekte ve yeni iş kollarının açılmasını hedeflemektedir. “Çalışmak istemeyen mahkûmlar, yirmi dört saatten bir haftaya kadar teneffüse çıkarılmaktan mahrum bırakılacak ve tekrarı

27 Ahmet Çiçen, s.36

28 A.g.e., s.35

29 A.g.e., s.55.

30 A.g.e., s.61.

halinde cezaları artırılacaktır.”³¹ Nizamnamenin ilk uygulaması İstanbul Umumi Hapishane’de hayata geçirilerek terzihane, kundurahane, marangozhane açılmış ve üretime başlanmıştır.³²

1910’da Hapishaneler İdaresi Müdüriyeti mahkûmların çalıştırılma koşullarını, adli ve mülki idarenin sorumluluklarını belirlediği bir talimname yayınlayarak merkez ve taşra hapishanelerine göndermiştir. Talimname mahpusların hapishaneye ait hizmetlerde, hapishane idaresine ait işlerde veya dışarıdan özel sipariş işlerinde çalıştığı tespitini yaparak, hapishane müdürüne, gardiyana hatta hapishanenin bulunduğu bölgenin belediye ve orman idaresine de yeni sorumluluklar yüklemiş ve mahkûmların hapishane dahilinde veya dışarıda yapacağı işleri de tanımlamıştır:

“Hizmet ve imalatın tanzimi ve idamesi hususu, hapishane müdürünün vazifesinden olup; hizmet ve imalat esnasında, mahkûmların firarlarına meydan vermemek ve yapılan işin düzgünce yerine getirilmesi vazifesi de gardiyanlara aittir. Hapishane dışındaki hizmet ve imalat, gardiyanların yeterli gelmemesi halinde, jandarma görevlendirilebilmektedir. Memurlar tarafından, hapishane dışındaki işlerde, mahkûmun firar etmelerini önlemek için gerekli tedbir ve özen gösterilmesi gerekmektedir. Hapishane müdürlerinin, mahkûmlara iş bulmak hususunda adliye memuruyla birlikte; mülkiye, inşaat işleri, orman memurları ve belediye dairelerine müracaat etmesi istenilmiş ve sözü edilen memurların, hapishane müdürüne zorluk çıkarmamaya ve kolaylıklar göster-

31 A.g.e., s.110.

32 Ömer Şen, *Osmanlı’da Mahkûm Olmak Avrupalılaştırma Sürecinde Hapishaneler*, Kapı Yay., İstanbul 2007, s.58.

meye mecbur oldukları belirtilmiştir.

“(…) Mahkûmlara hapishane dahilinde bezelye, fasulye, nohut gibi hububatı ayıklamak, mukavvadan kutu vesaire yapmak, iplik eğirmek, bez, halı, kilim dokumak, makaralara iplik ve ipek sarmak, kuş tüyleri bulmak, sepet ve ağzı geniş kap ve süpürge imal etmek, yün, beygir kılı, saz ve diğer, fitil, fırça ve silgi gibi şeyler yapmak, söğüt dalları soymak, tütün yaprakları seçmek ve istif etmek vb. işlerin gördürülebileceği; kadın mahkûmların ise, koğuş dahilinde çorap örmek, dikiş dikmek, elbise ve yatak takımları tamir etmek, havlu, gömlek ve yatak örtülerine marka ve numara koymak, bez dokumak, halı ve kilim imal etmek gibi işler ile iştigal ettirilmesine müsaade edilmiştir. (...) Koğuş veya hapishane dışında, mahkûmlara; odun yarmak, kömür parçalamak, taş kırmak, maden ayıklamak gibi işler de gördürülebilir. Ancak hapishane müdürleri, mahkûmlara, hapishane dahilinde iş gördürmeyi hapishane dışında çalıştırmaya tercih etmelidir. (...) Nitekim, Şose inşası ve bazı adi orman ve bina işlerinin dahi, dışarı işlerden faydalı olduğu ve resmi daireler ile belediyeye ait işlerin başka hususi işlere tercih edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

“(…) Mahkûmun fabrikalarda istihdamı yasaktır ve mahkûmlar için, iş aramak maksadıyla gazeteler ve başka yayın organlarına, ilan verilmesi caiz değildir. Hususi kişilere ait dışarıda yapılan işlerde, fakir ahali ile rekabet etmekten sakınılması gerektiği, hapishanelere iş siparişi veren şahıslar ile de mukavelename yapılmasının gerekli olduğu bildirilmiştir.”³³

33. Ahmet Çiçen, s.111-112.

Talimname mahpusları üç sınıfa ayırmakta ve gündelikleri de bu üçlü yapıya göre belirlemektedir. Hapishaneye giren her mahpus altı ay boyunca üçüncü sınıftan sayılmakta, diğerlerinin sınıflandırılması ise hapishane müdürü tarafından mahpusun iyi hali, itaatkar oluşu, çalışma durumu, gayreti, tavır ve davranışları, arkadaşlarıyla ilişkileri değerlendirilerek belirlenmektedir. Mahpusun gündelikleri, günlük kazançlarının dörtte birini geçemeyecek şekilde ve azami sınırı üçüncü sınıf mahpuslar için 20 ve ikinci sınıf mahpuslar için 40 ve birinci sınıf mahpuslar için 60 para olarak belirlenmiştir. Ayrıca hapishane müdürünün uygun görmesi ve hapishane komisyonu kararıyla iyi hali olan yararlı mahpuslara 3,50 kuruşa kadar gündelik verilmesi de öngörülmüştür. Yine elde edilen kârdan alet ve edevat, hammadde vb. şeyler alındıktan sonra eğer fazlası kalırsa mahpuslara haftada üç defaya kadar sıcak yemek pişirilebileceği belirlenmesi yapılmıştır. Talimname hastalıklı, zayıf ve toplumda saygın bir yere sahip mahpuslar ile hapishane idaresine uygun bir meblağ para verecek mahpusların çalıştırılmaması kararını hapishane müdürüne vermiştir. Tutuklular ile hükümlülerin bir arada çalıştırılmaması, mahpusların çalışma alanlarının kabiliyetleri, sağlık ve zeka durumları göz önüne alınarak belirlenmesi, her mahpusun yapacağı iş miktarının gücü, gayreti ve çalışmanın süresi düşünülerek hesap edilmesi gibi hususlar da talimnamede yer almıştır. Talimname çalışmaktan kaçmak isteyen mahpuslara teneffüse çıkma, başkalarıyla görüşme, haberleşme, dışarıdan kendilerine verilecek eşyayı vermeme gibi cezaların yanında bu mahpuslara icabında yalnız su ve ekmek verilmesini hatta bazı hallerde ekmeğin miktarının da iki yüz dirheme kadar azaltılabileceğini

öngörmektedir. Ayrıca mahpusların hapishaneye ait iş olmaması durumunda emlak daireleri ve belediyeye ait işlerde ücretsiz çalışmalarının zorunlu olduğu belirtilmiştir. 1912 tarihli bir belgede, Denizli Hapishanesinde tutulan ve Dahiliye Nezareti, İnşaat-ı nafia, belediye ve hapishane imalathanesinde çalışmak istemeyen mahpusların yevmiye ekmeklerinin kesilmesi ve bakkaldan eşya almalarının yasaklanarak çalışmaya zorlanması münasip olacağı bildirilmiştir.³⁴

Müstakil bir hapishane binasının mevcut olmadığı, bir binanın bodrum katının ya da hükümet konaklarının birkaç odasının hapishane olarak kullanıldığı bir gerçeklikte, kanunname, nizamname ya da talimnamede yazılanlar; “mahpusların ıslahı”, hapishanede “çeşitli sanayi dallarında çalıştırılarak üretime katkı sağlamaları”, “bir meslek ve sanat öğrenmeleri” mümkün olmamıştır. Ancak Tanzimat dönemi ve sonrasında bazı illerde yeni hapishaneler yapılmış ve yeni personel alımı gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde “Avrupa’dan örnek alınarak yapılmak istenen hapishane ıslahatında mahkûmların çalıştırılmaları esastı ve derhal başıboş durumda olan mahkûmların günlük hayatlarının belli esaslara göre düzenlemesi gerekmekte idi. Bu durum 1916 tarihli nizamname ile düzenlenmiş ve hapishane dahilinde günlük hayat, 3 sekiz üzerine inşa edilmiştir. Bu dilimler, 8 saat çalışma, 8 saat istirahat ve 8 saat uyku olarak belirlenmiştir.”³⁵

Mahpusların çalışma koşullarını ayrıntılı bir şekilde tekrar düzenleyen 1916 tarihli nizamnameye göre mahpuslar günde yedi saat,

34 A.g.e., s.112-115.

35 A.g.e., s.100.

kürek cezasına çarptırılanlar ise dokuz saat çalışmak zorundadır. Çalışma süreleri iklime göre planlanmış, mahpusların dini ve resmi günlerde çalıştırılması yasaklanmış, gayrimüslim mahpusların da aynı haktan yararlanması sağlanmıştır. Kürek cezası almış mahpuslar dörtlü bir sınıflandırmayla çalıştırılması hedeflenmiştir. Mahpus önce hücrede çalışır ve bu sınıfa “hücre sınıfı” denilir. Altı aydan sonra iyi halinin onaylanması durumunda imalathane ve atölyede çalışabilir ve bunlara da “umumi sınıf” denilir. İyi hali devam eden ve cezasının üçte birini de yatmış olan mahpus ise hapishane dahili işlerde –hapishanenin temizliği, kiler işleri vb.– veya hapishane dışı tarım işlerinde çalışabilir ve bu sınıfa “müterakki sınıf” denilir. Son sınıftaki mahpuslar ise hapishane müdürünün talebi ve hapishane komisyonunun onayıyla dışarıda, kamu yararına işlerde çalışabilir, bunlara da “serbest çalıştırılan sınıf” denilir. Daha önceki talimatnameye benzer şekilde iyi hal göstermeyen mahpuslara cezalar verilmesi ve daha ağır işlerde çalıştırılması hedeflenmiştir.³⁶

1911-1912 tarihli Dahiliye Nazırlığı veya Hapishaneler İdaresi Müdüriyeti yazışmalarında İstanbul, Denizli, Sinop, Aydın, Konya ve Edirne’de hapishane işletmelerinin kurulup mahpusların çalıştırıldığı görülmektedir. Hatta 1914’te Sinop Hapishane-i Umumisi Müdüriyeti’nin hapishaneler nizamnamesinin uygulanıp mahpusların çalıştırılıp çalıştırılmadığına ilişkin Hapishaneler Müdüriyeti’nin sorduğu soruya verdiği cevap ilginçtir: “İmalathanede çalıştırılmak üzere, hapishanece bir sermaye mevcut olmadığından, mahkûmlar kendi sermayeleriyle, malze-

36. A.g.e., s.115.

me tedariki suretiyle vücuda getirdikleri sanayi ürünlerini, müşterileri çıktıkça bizzat kendileri satarak elde ettikleri parayı, kereste, malzeme ve yiyecek, içecek, elbise gibi ihtiyaçlarına sarf ettikleri belirtilmiştir.”³⁷

Kendilerine “Onbeşler Konseyi” adını veren bir grup bilim insanı 1920’lerin İstanbul’unda gözlem ve görüşmelere dayalı bir araştırma yapmıştır. İstanbul’u sosyolojik olarak inceleyen bu çalışmanın hapishane bölümünü Charles Trowbridge Riggs yazmıştır.³⁸ Riggs’in gözlemlerine göre çok az atölye vardır ve daha çok meslek erbabı olan mahpuslar çalıştırılmaktadır. Bu atölyelerde mangal imalatı, marangozluk, kundura ve terzilik işleri yapılmaktadır. Riggs, yetkililerin mahpusların altı saate kadar çalışmasına izin verildiğini söylemesine rağmen atölyelerde en fazla üç saat kadar çalışmalarına izin verildiğini belirtmektedir. Aynı zamanda hapishanelerde ıslah çalışmalarından söz edilirken mahpusların atölyelerde çalıştırılmalarına değinildiğini, özellikle ağır mahkumiyetler için “ağır işe mahkum” denildiğini aktaran Riggs, hapishanelerde ise mahpusların çalıştırılabileceği ağır iş anlamına gelecek bir çalışma alanı olmadığını ifade etmektedir.³⁹

Tüm bu veriler ışığında, Tanzimat Fermanı sonrasında Osmanlı’da mahpusların çalıştırılmasının esas alındığı bir hapishane ıslahatının başlatılmaya çalışıldığını, yayınlanan kanunname, nizamname ve talimatnamelerle hapiste çalışmanın hukuki altyapısının

37 A.g.e., s.124.

38 Charles Trowbridge Riggs, “Yetişkinlerde Suç”, “İstanbul 1920” içinde, J. R. Johnson (ed.), 1. Basım; İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları, 1995

39 İlkay Savcı, s.92

oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Yani Osmanlı'nın son 60 yılında hukuki olarak bir hapiste çalışma olgusundan bahsetmek mümkündür. Ancak Osmanlı'nın içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve sosyal durum ile hapishanelerin fiziki şartları nedeniyle yapılan düzenlemelerin çoğu hayata geçirilememiştir. Aynı zamanda mahpusların hangi hapishanelerde çalıştırıldığı, toplam kaç mahpus istihdam edildiği, öngörülen gündeliklerin verilip verilmediği, hangi iş kollarında ne kadar iş yapıldığı bilgilerinin yer aldığı raporlama da yapılmamıştır.

b) Cumhuriyet Türkiye'sinde hapiste çalışma

Mustafa Eren, *Kapatılmanın Patolojisi/Osmanlı'dan Günümüze Hapishanenin Tarihi*, adlı çalışmasında Osmanlı'dan Cumhuriyete geçişin hapishaneler açısından bir kopuş değil süreklilik arz ettiğini bu sürekliliğin yasalar, mimari ve pratikler üzerinden görülebileceğini söylemektedir.⁴⁰ Mahpusların çalıştırılması açısından bakıldığında ise ilk düzenlemeler, erkek nüfusunun savaşlar nedeniyle azaldığı, eli silah tutanların da askere alındığı bir dönemde açığa çıkan işgücünü karşılamak amacıyla yapılmıştır. 26 Nisan 1922 tarihli 1525 sayılı kararnamede, meslekleri çiftçilik olan ya da ekecek arazisi olan cinayete mahkum kişilerin ceza süresinin bitimine üç ay kalmış olanlarının serbest bırakılmasına, diğerlerinin de tarım mevsiminde bir ayı aşmayacak şekilde sağlam teminata bağlanarak savcılarca salıverilmesine yer verilmiştir. Hasat mevsimi yaklaşırken uygulamanın kapsamı 21 Haziran 1922 tarihli

40. Mustafa Eren, s. 177

1631 sayılı kararnameyle genişletilmiştir. “Cinayetten mahkum olanlardan esas mesleği tarımcılık olan ve ekili arazisi bulunan kişilerin hasat zamanı üç ay süreyle geçici olarak salıverilmeleri,” kararlaştırılmıştır.⁴¹

Mustafa Kemal’in 1 Mart 1923’de TBMM’nin 4. yasama yılı açılışında yaptığı konuşmada, “Kişisel özgürlüğü kaldırılan vatan evladının ceza süresi sonunda topluma yararlı olacak bir eleman olarak yetiştirilmesi gereğinin sağlanması için, (...) 1923 yılında çağın gereklerine uygun bir genel cezaevi ile beş liva ve 28 ilçe cezaevinin inşası kararlaştırılmış ve gelecek yılın bütçesine ödenek konmuştur,”⁴² demesine rağmen cumhuriyetin ilk yıllarında hapishanelere ilişkin herhangi bir değişiklik yapılmamış, 1 Temmuz 1926’da 765 sayılı Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girinceye kadar, Osmanlı Devleti’nin kanunname ve nizamnameleri uygulanmaya devam etmiştir. 765 sayılı TCK, çokça değişikliğe uğramış olmasına rağmen 1 Haziran 2005 tarihinde tüm ek değişiklikleriyle birlikte yürürlükten kalkıncaya kadar, 13. Maddesiyle hapiste çalışmanın da temel kanunu olmuştur.

13. Maddeye göre ağır hapis cezasına çarptırılanlar, üç devrede cezalarını çekerler. Birinci devrelerinde (cezanın onda biri) iyi hal gösterenler, “çalışmanın mecbur tutulduğu” ikinci ve üçüncü devrelere geçerler. İkinci devre, birinci devre düşüldükten sonra kalan cezanın yarısıdır. “Mahkum ikinci devrede çalışma teşkilatı

41 Erol Çatma, *Zonguldak Madenlerinde Hükümlü İşçiler*, KESK Maden-Sen Zonguldak Şubesi Yayınları, Kasım 1996, s.2-3

42 Mustafa Eren, s. 178

olan cezaevlerinde çalışmaya mecbur tutulur.”⁴³ Bu devrede de iyi hal gösterenler üçüncü devreye geçerler. “Üçüncü devre geri kalan müddettir. Bu devrede bulunan mahkum iş esası üzerine kurulmuş olan ceza evlerinde çalıştırılır. (...) Üçüncü devreye geçmek hakkını kazanan mahkumlardan, Adliye Vekaleti, ziraat, deniz avcılığı; yol, inşaat, maden ve orman gibi iş sahalarında çalışma ekipleri teşkil edebilir.”⁴⁴

TCK'nın bu maddesi mahpusların madenlerde, yol inşaatlarında, tarım cezaevlerinde çalışmasının yolunu açmış, 1929'da ceza ve tutukevlerinin idaresinin İçişleri Bakanlığı'ndan Adalet Bakanlığı'na devri ise yeni düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. 14 Haziran 1930'da 1721 sayılı Hapishane ve Tevkifhanelerin Sureti İdaresi Hakkındaki Kanun yayınlanmıştır. Bu kanunun 3. Maddesindeki, “Adliye Vekaletince gösterilecek lüzum üzerine hapishanelerde işyurtları tesisi için Hükümetçe bütçeye lüzumu kadar tahsisat konulur” ibaresiyle de bugünkü İşyurtları Kurumu'nun hukuki temelleri atılmıştır.

1936'da dönemin Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun açıkladığı yeni infaz sistemiyle, “İş Esası Üzerine Kurulu Cezaevleri”nin temeli atılmıştır.⁴⁵ Bu sistemde hapis ve ağır hapis cezası almış mahkumlar, cezalarını dört devre halinde çekeceklerdir. Birinci devre, cezanın yirmide biridir –bu süre bir aydan aşağı, altı aydan yukarı

43 Erol Çatma, s.24

44 <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm> (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2016)

45 Ali Sipahi, “İmralı Cezaevi'nin Tarihi”, Toplum ve Kuram, Sayı 8, Bahar 2013, s.113

olamaz– ve mahkum geceli gündüzlü hücrede kalacaktır. İkinci devre, tutukluluk ile birinci devre çıktıktan sonra geri kalan sürenin altıda biridir ve mahkum geceleri hücrede kalacak, gündüzleri diğer hükümlülerle beraber bulunacaktır. Bu devrelerde iyi halli olanlar iş esasına göre kurulmuş “Yeni Cezaevleri”ne gönderilirler. Üçüncü devre, ilk iki devre süresi çıktıktan sonra geriye kalan mahkumiyet süresinin üçte biridir ve mahkumlar gece ve gündüz diğer hükümlülerle birlikte bulunurlar. “Üçüncü devrede üç günlük çalışma günü dört günlük mahkumiyete ve inşaat, yol ve maden cezaevlerinde bulunanların bir çalışma günleri iki günlük mahkumiyete karşılık hesap edilecektir. (...) Dördüncü devreye geçen hükümlünün bir çalışma günü iki mahkumiyet günü olarak sayılacaktır.”⁴⁶

Mahpuslara hem iş koluna göre değişen gündelikler ödenen hem de çalışarak daha çabuk çıkma olanağı yaratan bu “Yeni Cezaevleri”ne girmek için ise ilk iki devrede sadece iyi halli olmak yetmemektedir. Çalışabilir yaşta olmak, devletin şahsiyetine karşı bir suçtan veya (tüm vatandaşlara zorunlu çalışmayı getiren) Milli Koruma Kanuna muhalefetten ceza almamak da gereklidir.

1937’den itibaren açılan “iş esası üzerine kurulu cezaevleri” ve buralarda yapılan işler şöyledir:

“1- Matbaacılık, marangozluk, terzilik ve kunduracılıkla meşgul Ankara yeni cezaevi,

2- Halıcılıkla meşgul Isparta yeni cezaevi,

46. İbrahim Saffet Omay, *Cezaevi (İş Esası Üzerine Kurulu)*, İstanbul Cumhuriyet Matbaası, 1947, s.14

- 3- Ziraatla meşgul Dalaman yeni cezaevi,
- 4- İnşaat işleri ve bilhassa cezaevleri inşaatı ile meşgul ve seyyar bir halde inşaat yeni cezaevi,
- 5- Kömür ocaklarında hükümlü çalıştıran Zonguldak yeni cezaevi,
- 6- Linyit madenlerinde hükümlü çalıştıran Değirmisaz yeni cezaevi,
- 7- Kükürt madenlerinde hükümlü çalıştıran Keçiborlu yeni cezaevi,
- 8- Bakır madenlerinde hükümlü çalıştıran Erganimadeni yeni cezaevi,
- 9- Dokuma sanayiinde hükümlü çalıştıran Malatya yeni cezaevi,
- 10- Demir ve çelik fabrikalarında hükümlü çalıştıran Karabük yeni cezaevi,
- 11- Kömür madenlerinde hükümlü çalıştıran Tunçbilek yeni cezaevi,
- 12- Bez fabrikasında hükümlü kadınları çalıştıran Kayseri yeni cezaevi,
- 13- Kömür işlerinde hükümlü çalıştıran Soma yeni cezaevi,
- 14- Çimento fabrikasında hükümlü çalıştıran Sivas yeni cezaevi,
- 15- Muhtelif ziraat işleri ve soğancılık, balıkçılık, bağcılık, dokumacılık, kunduracılık, çorapçılık, terzilik, marangozluk, tavukçuluk, koyunculuk, arıcılık, sebzecilik, çiçekçilik, demircilik, vesaire mütenevvi işlerle meşgul İmralı yeni cezaevi; ceman onbeş tanedir.

Ayrıca Ankara'da; muhtelif san'at şubelerinde hükümlü çocukları çalıştıran bir çocuk ıslahevi vardır.⁴⁷

Hapishane listesinde de görüldüğü üzere iş esası üzerine kurulu bu yeni hapishaneler, çoğunlukla kamu iktisadi teşekküllerinin işgücü ihtiyacını karşılamışlardır. Elbette mahpuslar, Milli Koruma Kanunu ile zorla çalıştırılan bölge insanlarına göre, disiplinsiz olup “eski” hapishanelerine gönderildikleri takdirde kazandıkları gün ve paradan olma tehdidi nedeniyle, çok daha çalışkandırılar. İş esası üzerine kurulu hapishaneler içerisinde döneminde kamuoyunda olumlu/olumsuz tartışmalarla ikisi öne çıkmıştır: İmralı ve Zonguldak yeni hapishaneleri.

Zonguldak bölgesindeki maden ocaklarında mahpusların çalışmaya başlaması, 23 Ağustos 1937'de Adliye Vekaleti'nden İktisat Vekaleti'ne gönderilen, “Zonguldak maden müdürlüğünün mahkum amelenin teknik işleriyle alakalandırılmasının faydalı görüldüğü arz olunur,” yazısı ile olur. Ancak bölge açısından mahpusların çalıştırılması yeni değildir, çünkü 1865'ten itibaren mahpuslar havzanın ilk daimi kazmacıları olmuştur. Zonguldak çevresinin köylülerinden oluşan ve işe geliş gidişleri istikrarsız olan serbest işçilere nazaran daha garantili işgücünü oluşturan mahpuslar, 1937-1950 arasında hem yeraltı hem de yerüstü işlerinde çalışmışlardır. Zonguldak havzasındaki madenlerde çalışan mahpuslarla ilgili tek çalışmayı kaleme almış Erol Çatma, mahpusların ilk yıllarda iş kazası ve hastalık yönünden ağır bedeller ödemiş olmakla birlikte, ücret ve sosyal haklar bakımından diğer işçilerle eşit haklara sahip olmaları nedeniyle yaptıkları işten hoşnut ol-

47 A.g.e., s.26-27

duklarını ifade eder (Ancak 1949'da Zonguldak ve Karabük'te 15 bin kadar mahpusun çalıştırıldığını belirten Savcı, ücret konusunda Çatma'dan farklı olarak, mahpusların özgür işçilere göre sembolik ücretlerle çalıştırıldığı için verimin düştüğünün, prim şeklinde özendiricilerin kullanılması gerektiğinin resmi raporlarda kaydedildiğini belirtmektedir).⁴⁸ Hapishane müdürü ve işveren arasında yapılan "Takım Anlaşması" ile çalışan mahpus işçiler, hastalık ve iş kazası durumunda diğer "özgür" işçilerle aynı hizmetten faydalanmakta, istirahat süresinde aynı yardımı almaktadır. Aynı zamanda istirahat günleri, ocakta çalışıyormuş gibi, bir gün, iki gün sayılmaktadır. Aldıkları ücret ise diğer işçilerin 9/10'u kadardır, diğer işçilerin aldığı ücretten %10'luk üç öğün yemek ücreti kesilmektedir. Bu ücretin %20'si ihtiyaçlarını karşılamaları için kendilerine verilmekte, geri kalanı hapishane müdürü tarafından bloke edilip cezalarının bittiği gün topluca ödenmektedir. Mahpusları diğer işçilerden ayıran fark, giydikleri iki renkli elbise ile vardiya dışındaki saatlerini hapishanede geçirmek zorunda olmalarıdır. Havzada mahpusların çalıştırılması 1944'te kademeli olarak yerüstü işlerine kaydırılmış, 1950'ye doğru sayı azalmış, 1950'de çıkan genel af sonrasında mahpusların madenlerde çalıştırılması son bulmuştur.⁴⁹

İmralı hapishanesinin hikâyesi, İstanbul ve Bursa hapishanelerinden seçilmiş 50 kişilik kafilenin Kasım 1935'te İmralı Adası'na getirilip manastır binasına yerleştirilmesi ve mahpusların ilk iş olarak soğan ekmesiyle başlamıştır. Adanın mahpus

48 İlkay Savcı, s.94

49 Erol Çatma, s.26-34

nüfusu hızla artmış, 1936 sonunda 200'e, 1941'e gelindiğindeyse 900'e ulaşmış, "iş esası üzerine kurulu cezaevleri"nin en gözdesi olmuştur. Bunun sebebi İmralı hapishanesi, Zonguldak ve diğer yeni hapishanelerden farklı olarak, genç cumhuriyetin yeni infaz rejiminin ısıltılı vitrin ürünü olarak sunulmasından kaynaklanmıştır. İmralı Cezaevi'nin tarihini kaleme alan Ali Sipahi'ye göre bu dönem, İmralı üzerine yazmayan gazeteci, adaya gitmeyen Adalet Bakanı, gezi düzenlemeyen hukuk öğrencisi kalmamıştır. Hatta birçok uluslararası konuk da ada hapishanesini gezmiştir. Mahpuslar adada serbest olmakla birlikte, burada da diğer "yeni cezaevleri"nde olduğu gibi disiplinli bir çalışma planlanmıştır. Kalkma saati 5:30'dur, 6:00'da kahvaltı, 7:00'de idman, 8 saatlik çalışma, dinlenme molaları, akşam yemeğinden sonra tarih ve ahlak dersleri ve saat 21:00'de herkes yatağına çekilir. Yapılan işler soğan üretimi, balıkçılık, bağcılık, sebzecilik, çiçekçilik, tavukçuluk, koyun yetiştiriciliği, arıcılık, kunduracılık, terzilik, marangozluk, demircilik ve dokumacılıktır. Dokuma atölyesinin ürünlerinin –çorap, çarşaf, fanila, gömlek, masa örtüsü, peçete, havlu vb.– ve diğer üretimlerin satışı için İstanbul Eminönü'nde bir ofisi dahi vardır İmralı hapishanesinin. Burası sadece üretilen ürünlerle değil, aynı zamanda yeni rejimin "ıslah" çalışmalarıyla öne çıkarılmaktadır. Adada kütüphane, sinema salonu, futbol sahası, hatta tenis kortu ve eğlence faaliyetleri için de mahpus bandosu ve saz fasıl heyeti vardır. Ayrıca mahpuslar adada sadece üretim faaliyeti yapmamakta, satış yapmak, balık tutmak, eğitim ya da aile ziyaretleri için adadan dışarı da çıkabilmektedir. Ancak bu şartlara rağmen, devre modeli infaz rejiminin sıkıca uygulandığı dönemde,

1947'ye kadar geçen 12 yılda toplam 19 firar yaşanmıştır. Bu 12 yılda adada 4889 kişi kalmış, disiplin suçları için ziyaretçi yasağı, mektup yasağı ya da hücre cezasının yanında 443 mahpus da eski hapishanelerine geri gönderilmiştir. 1950'lere gelindiğinde cumhuriyetin "çalıştırmaya dayalı ıslah rejimi" ağır eleştiriler almaya başlamış, "katillerin konforlu hayatları" sık dillendirilmiştir. 1950'de çıkarılan genel aftan 680 mahpusun yararlanmasıyla ada boşalmış, 1953'te erken tahliye olanağı sağlayan modelin kaldırılmasıyla, ismi 1960'lara kadar sürse de "iş esası üzerine kurulu cezaevi" modeli son bulmuştur.⁵⁰

1951'de yürürlüğe giren, kısaca Hesap Talimatnamesi olarak anılan "Mütedavil Sermaye ile Çalışan İş Esası Alım ve Satım Usullerine ait Talimatname" ise işyurtlarının hesap usulleriyle ilgili Adliye ve Maliye Vekilliklerini birlikte sorumlu tutmuştur. Bu talimatname, hesap işlemleriyle ilgili günümüz işyurtlarının da kullandığı usul ve yöntemlerin temellerini atması bakımından önemlidir.

13 Temmuz 1965 tarihinde kabul edilen 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun'un 17. Maddesi ise hapiste çalışmaya ilişkin bugüne benzer yeni düzenlemeler getirmiştir. Hem infaz rejiminin değişimi hem kırdan göç hareketlerinin kentte oluşturduğu yeni ucuz işgücü nedeniyle mahpusların çalıştırılması devam etmesine rağmen, "iş esası üzerine kurulu cezaevleri" nin olduğu dönem gibi popüler ve yaygın olmamıştır. Tutuklu ve hükümlülerin bulundukları kurumda çalışmak zorunda olduğu bu dönemde, mahpusların alacağı ücreti ise Adalet Bakanlığı belirlenmiştir.

50. Ali Sipahi, s. 113-129

“Mart 1965 verilerine göre mahkumların aldığı yevmiyeler:

Açık ve yarı açık cezaevlerinde,

Usta işçiler	400 kuruş
Usta olmayanlar	350 kuruş
Çıraklar	300 kuruş

Kapalı müesseselerde

Usta işçiler	350 kuruş
Usta olmayanlar	300 kuruş
Çıraklar	250 kuruş

Bu yevmiyelerden açık ve yarı açık cezaevlerinde 240-260 kuruş, kapalı müesseselerden de 125 kuruş yemek bedeli kesilmektedir. Ağustos 1965'te ücret ödenen hükümlü sayısı 6726'dır. Bu dönemde piyasadaki işçilik ücreti ise günlük ortalama 1150 kuruştur.”⁵¹

Yani belirlenen yevmiye açık ve yarı açık hapisaneler için asgari ücretin yaklaşık 1/3'ü olmakla birlikte, çalışan mahpuslara verilen nakit ücret ise ortalama 1/10'undan daha azdır.

İşyurtlarının daha verimli çalıştırılması amacıyla 1951 talimatnamesinde 1980'de geniş kapsamlı değişiklikler yapılmış, adı da “Ceza İnfaz Kurumları İşyurtları Döner Sermaye Yönetmeliği” olarak değiştirilmiş ve faaliyetlerini “Döner Sermaye Saymanlığı” adı altında yürütmüştür. 10 Eylül 1993'te ise 524 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle, “İşletmeler ve İşyurtları Ge-

51 Erol Çatma, s.7

nel Müdürlüğü" kurulmuştur. Ancak 29 Eylül 1994'te Anayasa Mahkemesi'nin ilgili kararnameyi iptal etmesiyle tekrar eski çalışma düzenine dönmüştür.

İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı kurulmadan bir yıl önce, 1 Ocak 1996 tarihi itibariyle, Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen hükümlü ve tutukluların günlük ücretleri ise şöyledir:

Ustalar	110.000 TL
Kalfalar	95.000 TL
Çıraklar	90.000 TL

Bu dönem, hükümlü ve tutuklulara ücretleri aylık olarak ve yemek bedeli kesildikten sonra ödenmektedir. Yönetmeliğe göre kalori ve protein hesabı üzerinden yapılan iâşe bedelleri açık ve kapalı hapishanelere ve mevsimlere göre farklılık göstermektedir.⁵² 1 Ocak 1996'da günlük asgari ücret 282.000 TL, 1 Temmuz 1996'da ise 567.000 TL'dir. Yevmiyelerin hesaplandığı tarih itibariyle çalışan hükümlü ve tutuklu yevmiyeleri yine ortalama asgari ücretin 1/3'ü oranında hesaplanmıştır. İâşe bedelinin de yevmiyenin en iyimser tahminle yarısı olduğunu hesaplanırsa, çalışan mahpuslara asgari ücretin 1/6'sı oranında ödeme yapıldığı söylenebilir.⁵³

Gerek 1965 gerek 1996 verileri dikkate alındığında İşyurtları Kurumu öncesinde hapiste çalıştırılan hükümlü ve tutuklulara brüt olarak yaklaşık asgari ücretin 1/3'ü oranında bir yev-

52 A.g.e., s.12-14

53. Temmuz 1996'da iki katına çıkan asgari ücretin tutuklu ve hükümlü yevmiyelerine yansıtılıp yansıtılmadığına ilişkin bir kayda rastlanılmamıştır.

miye belirlendiği görülmektedir. Ancak bu dönemde merkezi bir planlamadan yoksun, daha çok açık hapishanelerin mevcut olanaklarının değerlendirildiği bir çalışmadan söz etmek mümkündür. İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı'nın kurulmasıyla hükümlü ve tutukluların çalıştırılmasında "planlı ve kârlı" bir dönemin kapıları açılmıştır.

4. GÜNÜMÜZDE HAPİSTE ÇALIŞMA

Günümüzde hapiste çalışma, 6 Ağustos 1997’de Adalet Bakanlığı’na bağlı olarak kurulan İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Hapishane işyurtları endüstri ürünleri, eliş ürünleri, tarım ve hayvancılık ürünleri, inşaat ve onarım işleri, hizmet sektörü, uygulamalı sosyal tesis işletmeciliği olmak üzere altı başlıkta toplanabilecek faaliyet alanlarında çalışmaktadırlar. 2015 İşyurtları Faaliyet Raporuna göre İşyurtları Kurumu, tarım ve hayvancılıktan mobilya üretimine, tekstilden yangın tüpü imalatına 181 farklı işkolunda faaliyet yürüten, 2.5 milyara yakın bütçesi, mal ve hizmet satışından 1.1 milyar geliri, 18 binin üzerinde personeli, 40 binden fazla mahpus çalışanı ve 258 farklı işyeri olan büyük bir kamu iktisadi teşekkülü gibidir.

a) Hapiste çalışmanın hukuki altyapısı

Hapiste çalışmayla ilgili mevzuat, içeriğini daha sonra tartışmak üzere, şöyledir:

- Anayasa 18. Madde,
- 06.08.1997 tarihli, 4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine ilişkin Kanun,
- 29.12.2004 tarihli, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun,
- 06.04.2006 tarihli, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük,
- 27.12.2005 tarihli, Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu ve İşyurtlarının İdare ve İhale Yönetmeliği,
- Merkezi Yönetim Muhasebe Yönetmeliği,
- 27.04.2007 tarihli İşyurtları Kurumu ve İşyurtlarında Kullanılan Maliyet Hesapları ile Tutulacak Defter ve Belgelerin Düzenlenmesine Dair Yönerge,
- 14.01.2010 tarih ve 137/3 sayılı İşyurtları Kurumu Mevzuatı Uygulamaları Hakkındaki Genelge.

b) Anayasa'da hapiste çalışma

“Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır,” diye başlayan Anayasa’nın 18. Maddesi, devamında istisnaları sıralamıştır: “Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar (...) zorla çalıştırma sayılmaz.”

Bu istisna nedeniyle mevzuatta hapiste çalış(tırıl)ma bir **yükümlülük** olarak tanımlanmakta ve mahpus ile işyurdu arasındaki ilişki, iş sözleşmesi dışında tutulmaktadır. Ancak mahpusların zorunlu çalışmaya tabi tutulması Türkiye'ye özgü değildir, Birleşmiş Milletler (BM) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) kararları da zorunlu çalışmayı çeşitli şartlara bağlayarak onaylamaktadır. Bu nedenle Anayasanın bu maddesi uluslararası hukuka şeklen uygundur.

c) Uluslararası mevzuatta hapiste çalışma

Hapiste çalışmayla ilgili BM ve ILO'nun imzacı ülkelerin anayasa ve yasalarını etkileyen iki önemli sözleşmesi mevcuttur. İlki ILO'nun 1930 tarihli **29 No'lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi**,⁵⁴ ikincisi ise 1955'te Cenevre'de toplanan Suçların Önlenmesi ve Suçluların Islahı üzerine Birinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilmiş, **Mahpusların Islahı İçin Asgari Kurallar**'dır.⁵⁵

29 No'lu sözleşmenin 2. maddesi, çalışma ve hizmetin kamu makamlarının nezaret ve kontrolü altında icra edilmesi ve mahpusların özel kişilerin, şirketlerin veya özel-tüzel kişilerin hizmetine bırakılmaması şartıyla zorla çalıştırılabileceğini belirtmektedir. Bu konu, Mahpusların Islahı İçin Asgari Kurallar'da ise ayrı bir "Çalışma" başlığı altında, 5 maddede detaylı olarak ele alınmıştır:

54 http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377244/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi: 19.11.2016)

55 <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/235-254.pdf> (Erişim Tarihi: 19.11.2016)

"71. (1) Mahpusların çalışması, cefa verici bir tarzda olamaz.

(2) Hapis cezası alan bütün mahpuslardan, sağlık görevlisi tarafından belirlenmiş fiziksel ve ruhsal şartlarına uygun bir işte çalışmaları istenir.

(3) Normal bir çalışma gününde mahpusların aktif olarak çalışmaları için, kendilerine yararlı nitelikte bir iş yaptırılır.

(4) Yaptırılan iş, mümkün olduğu kadar, mahpuslara tahliye edildikten sonra geçimini sağlama yeteneği kazandırır veya bunu artırır.

(5) Mahpusların ve özellikle genç mahpusların kazanç sağlamaları için yararlı olabilecekleri alanlarda kendilerine mesleki eğitim verilir.

(6) Seçilebilecek uygun meslekler arasından ve kurum idaresinin ve kurum disiplin şartlarına uygun olarak, mahpuslara yapmak istedikleri işi seçme imkanı verilir.

72. (1) Mahpusların normal mesleki yaşam şartlarına hazırlanmalarını sağlamak için, kurum içindeki çalışma düzeni ve yöntemi, mümkün olduğu kadar kurum dışındaki çalışma şartlarına benzetilir.

(2) Ancak mahpusların elde ettikleri kazançlar ve kendilerine verilen mesleki eğitim, kurum içinde belirli bir sektörden mali kazanç sağlama amacına yöneltilemez.

73. (1) Sanayi veya tarım kuruluşunun doğrudan idare tarafından işletilmesi ve özel işletmeciler tarafından işletilmesi tercih edilir.

(2) Mahpusların idare tarafından işletilmeyen bir işletmede çalıştırılmaları halinde, mahpuslar her zaman kurum personelinin gözetimi altında bulunurlar. Eğer mahpuslar, hükümetin başka bir kuruluşu için çalıştırılmıyorlarsa, bu tip bir iş

normal olarak verilen ücret, mahpusların ürettikleri dikkate alınarak, mahpusları çalıştıran tarafından tam olarak idareye ödenir.

74. (1) Mahpus olmayan işçilerin güvenliğini ve sağlığını korumak için alınan önlemler, aynı oranda bu kurumlarda da alınır.

(2) Mahpusların iş kazası ve meslek hastalıklarından ötürü, mahpus olmayan işçiler için kanunun öngördüğü tazminat-tan daha az olmayacak oranda bir tazminat alabilmeleri için düzenleme yapılır.

75. (1) Mahpusların günlük ve haftalık çalışma saatleri, mahpus olmayan işçiler için uygulanan yerel kurallar veya gelenekler dikkate alınarak, yasayla veya idari düzenlemelerle belirlenir.

(2) Çalışma süresi, dinlenmek için haftanın bir günü ve mahpusların ıslah ve rehabilitasyonun gereği olarak eğitim ve diğer faaliyetler için yeterli zaman ayrılacak biçimde düzenlenir.

76. (1) Mahpusların çalışmalarına karşılık eşit ücret alabilecekleri bir sistem kurulur.

(2) Kurulan sisteme göre, mahpusların kazançlarından en azından bir kısmını izin verilen maddeleri kullanmak üzere alabilmeleri için harcamalarına ve bir kısmını da ailelerine göndermelerine izin verilir.

(3) Bu sistemde aynı zamanda, mahpusların kazandıklarının bir kısmı, salıverildiklerinde kendilerine geri ödenmek üzere, idare tarafından bir fonda biriktirilir."

Disiplin ve Cezalandırma başlığında ise "hiç bir mahpus, disiplin gerekçesiyle kurum hizmetlerinde çalıştırılmaz" (madde 28/1)

denilerek, çalışmanın bir disiplin cezası olarak uygulanamayacağı belirtilmektedir.

Mahpusların Islahı İçin Asgari Kurallar'da mahpusların çalışması-na ilişkin düzenlemeler, zorunlu çalışma esası üzerine kurulmuştur (71/2). Ancak mahpusların özel işletme emrine verilmemesi, işçilerin güvenliği ve sağlığı, iş kazası ve meslek hastalıkları, çalışma süreleri ve kısmen ücret perspektifi konularındaki yaklaşımın olumlu olduğunu belirtmek gerekir. Yine de bu olumlu yaklaşımların zorunluluk üzerine kurulmasının, mahpuslar aleyhine, idarenin keyfi uygulamalarını beraberinde getirdiğini farklı ülkelerdeki uygulamalar göstermektedir. Bu bağlamda hem 1930'ların dünya algısı ekseninde oluşturulmuş ILO'nun ilgili sözleşmesinin hem de aynı algının devamı niteliğindeki *Mahpusların Islahı İçin Asgari Kurallar*'ın mahpus hakları ekseninde tartışılması gerekmektedir.

d) Kanunda hapiste çalışma

2004'ün son günlerinde yasalaşan **5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun**, hapisane idaresinin görevlerinin, mahpusların hak ve yükümlülüklerinin tanımlandığı temel kanundur. Hapiste çalışma da kanunun altıncı bölümünde, **Hükümlünün Yükümlülükleri** başlığı altında yer almaktadır. Kanuna göre hapiste çalışma İşyurtları tesis ve atölyelerinde, kurum dışında ve kurum hizmetinde olmak üzere üç ayrı şekilde tanımlanmıştır.

Madde 29/1 hükümlülerin çalıştırılma koşullarını tanımlamak-

tadır: “Kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya işyurtlarında çalıştırılabilirler.” Yani hükümlüler sağlık problemleri yoksa ve meslek sahibi değillerse çalışmak zorundadırlar. Tutukluların çalışması ise **Madde 114/1**'de ele alınmıştır: “Tutuklulardan çalışmaları istenebilir; ancak, buna mecbur tutulamazlar.” Yani tutuklular ve meslek sahibi hükümlüler çalışmaya zorlanamazlar.

Hükümlülerin çalıştırılmasının amacı **Madde 29/2**'de tanımlanmıştır: “Çalıştırmanın amacı, hükümlülerin salıverilmelerinden sonra yaşamlarını sürdürecektir meslek ve sanatları öğrenmelerini sağlamak, çalışma ve üretme isteklerini geliştirmek veya güçlendirmektir. Çalıştırmada hükümlünün yeteneği, becerisi, eğilimi, zihinsel ve bedensel durumları göz önünde bulundurulur.” Hükümlülerin hapisshaneden çıktıklarında yaşamlarını idame ettirecekleri bir mesleklerinin olması tekrar adli sisteme dahil olmamaları açısından önemlidir; ancak zorunlu çalıştırma, düşük ücret ve sosyal haklardaki yetersizlikler bu amaçla çelişen etmenler olarak önümüzde durmaktadır.

Kurum dışında çalışma

Madde 30/1 ise *kurum dışında çalışmayı* ele almaktadır: “Açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar ile kapalı ceza infaz kurumlarında bulunup da açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanmış hükümlüler, kurum dışındaki iş alanlarında çalıştırı-

labilirler.” Aynı maddenin diğer fıkralarında çocuk ve genç hükümlülerin çalıştırılmasına ilişkin kurallar, güvenlik tedbirleri ele alındıktan sonra hükümlülerin kurum dışında çalıştırılmasının esaslarının tüzükte gösterileceği belirtilmektedir.

Mart 2006'da yayınlanan **Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük**'ün 98. Maddesi kurum dışında çalışmayı düzenlemektedir. Madde 98/3'e göre, “Kurum dışında çalıştırılma işveren veya temsilcisi ile iş yurdu bulunan kurumlarda iş yurdu müdürü, iş yurdu bulunmayan kurumlarda ise mahalli Cumhuriyet başsavcısının imzaları ile düzenlenen protokol çerçevesinde gerçekleştirilir. Protokolde ücret, çalışma saatleri, ulaşım, iye, güvenlik, protokolün süresi ve diğer hususlar düzenlenir. Hükümlülere verilecek ücret, onaltı yaştan büyükler için uygulanan asgari ücretten aşağı olamaz.” Tüzüğün bu maddesinin ücreti asgari ücret seviyesine çıkarması elbet olumludur, ancak hükümlü ve tutukluların böylesi bir protokolle çalıştırılması Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 29 No'lu sözleşmesinin 2. Maddesine aykırılıklar taşımaktadır.

Kurum hizmetinde çalışma

Madde 31/1 *kurum hizmetinde çalıştırmanın* esaslarını şöyle tanımlamaktadır: “İyi halli hükümlüler, idare ve gözlem kurulu kararı ile kurum yönetimi tarafından durumlarına uygun kurum içi hizmetlerde çalıştırılabilir. Çocuk hükümlüler, kendi yaşam alanları veya eğitsel amaçlar dışında çalıştırılamazlar.” Hükümlülerin hapishane yöneticileri ve görevlilerinin kişisel işlerinde ça-

lıştırılamayacağı da aynı maddede net bir şekilde belirtilmektedir (Madde 31/2).

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'te ayrıca, "Hekim, psikiyatri uzmanı, psikolog, sosyal çalışmacı, öğretmen ve benzeri mesleklerle sahip olan hükümlülerden; iyi hal gösterenler, idare ve gözlem kurulu kararıyla, kurumun servislerinde meslekleriyle ilgili görevlere yardımcı veya eğitici olarak çalıştırılabilir." (Madde 99/3) düzenlemesi yer almaktadır. Kanunda ve tüzükte hükümlülere ilişkin "iyi hal" tanımlanmasının kurum yönetimine bırakılmasının, benzer tüm uygulamalarda olduğu gibi, suistimaller ve problemler doğurma potansiyeli taşıdığı söylenebilir.

Disiplin cezaları

Ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma cezası, **5275 sayılı Kanunun 41. Maddesinde** düzenlenmiş ve "hükümlünün kurum yönetiminde ücret karşılığı çalıştığı işten bir aydan üç aya kadar yoksun bırakılması," (Madde 41/1) olarak tanımlanmıştır.

Madde 41/2'ye göre, ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma cezasını gerektiren eylemler şunlardır:

- a) İş elbisesini giymemek.
- b) İş yerini izinsiz terk etmek.
- c) İş yerindeki çalışma yönergelerine uymamak.
- d) İşte gerekli özeni göstermemek veya işin gereği olan özeni göstermemek.

- e) Başkalarının ciddiyle çalışmasını engellemek.
- f) İşte kullanılan aletleri ve gereçleri kasten bozmak.
- g) İş yerini veya çalışanları dikkatsiz ve tedbirsiz davranışlarıyla tehlikeye düşürmek veya bunlara ağır zarar vermek.
- h) İş kisten kötü yapmak veya gerektiği halde çalışmamak."

Madde 48/4-c bendine göre *ücret karşılığı çalıştırılan işten yoksun bırakma cezasının kaldırılması ve iyi halin kazanılması için belirtilen süre üç aydır. Bu süre sonunda kurum üst amirinin önerisi ve disiplin kurulu kararıyla ceza kaldırılır.*

Madde 42/2-b bendine göre, "Kurum işyurdu yönetim kurulunca uygun görülen işte çalışmamak," *haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama* gerektiren eylemlerden biridir. Yine **Madde 43/2-e** bendine göre işyurdu çalışmalarını engellemek ve çalışmamaya teşvik etmek *ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası* eylemleri arasındadır.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'e göre, "Açık kurumlardaki hükümlülerden iş temin edildiği halde çalışmayanlar, işi savsaklayanlar, boykot edenler, sürekli hastalığı sebebiyle çalışamayacak durumda olanlar ve iş düzenine uyum sağlayamayanlar, iş yurdu yönetim kurulu kararı ve infaz hâkiminin onayı ile kapalı kurumlara iade edilirler." (Madde 98/1)

4301 sayılı Kanunun 7. Maddesinin değişik altıncı fıkrasına göre, "İşyurtları Kurumuna ait mallar Devlet malı sayılır. Bunlar aleyhine suç işleyenler, Devlet malları aleyhine suç işleyenler gibi cezalandırılır."

Kanunlarda ve tüzükte “gerekli özeni göstermemek”, “başkalarının ciddiyle çalışmasını engellemek”, “iş savsaklamak” gibi yoruma açık maddelerin olması, üretim araçlarının devlet malı sayılarak olası kazalarda “devlet malına zarar”dan yargılanma ihtimali hapishane yöneticilerine mahpuslar üzerinde geniş bir “tasarruf hakkı” tanımaktadır. Disiplin cezası verecek olanların aynı zamanda İşyurtları yöneticileri olması, “iyi hal” durumunu kaybetmek istemeyen mahpusun, çalışma koşullarına ilişkin şikâyetlerini dillendirme olanağını da elinden almaktadır. Bu nedenle bağımsız izleme kurullarının ve çalışma şartlarıyla ilgili şikâyetler için uzman birimlerin oluşturulması da ayrı bir öneme sahiptir.

e) Ücret ve sosyal haklar

Ücret ve sosyal haklar Madde 32’de tanımlanmıştır. **Madde 32/1:** “Çalışan hükümlülere ürettiklerinden elde edilen gelirden, çalışmaları karşılığı ücret ödenir ve bu hükümlüler sosyal haklardan yararlandırılırlar.” Zorunlu çalışma ile angarya arasındaki temel fark; angaryada ücret ödenmez, zorunlu çalıştırmada ise –saati 1 TL de olsa– ücret ödenir. 2015’te hapiste çalışan çırak 7.50 TL, kalfa 8.00 TL, usta 10.00 TL yevmiye, 2.10 TL fazla çalışma ücreti almıştır. 2016 için bu rakamlar sırasıyla 8.50, 9.00 ve 11.00 TL olarak belirlenmiştir, fazla çalışma ücreti ise 2.30 TL olmuştur. Yani hapiste çırak olarak çalışan bir mahpus, iş kanunu çerçevesinde, haftanın altı günü, sürekli çalıştığında aylık maksimum 195 TL, usta işçi ise aylık 260 TL kazanabilmektedir.

4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun'un 8. Maddesine göre, işyurtlarında görevli personel, işçi ve hükümlülere işyurtlarının yıllık faaliyet dışı gelirleri ve faizler hariç kârlarının % 25'ini aşmamak ve ilgilinin yıllık net ücretinin % 50'sini geçmemek üzere memur maaş katsayısının (10.000) gösterge rakamı ile çarpımı sonucu bulunacak miktara kadar kâr payı ödenebilir. Mahpusun aylık kazancı ile memur olarak çalışan diğer personel maaşlarının yarısı arasındaki uçurum düşünüldüğünde, özellikle dağıtılacak kâr payının fazla olduğu işyurtlarında kârı çalışan mahpusun etmediği açıktır.

f) Hapiste çalışanların sigortalılık durumları

Hapiste çalışma, hizmet akdine –iş sözleşmesine– dayanmadığı için çalışan hükümlü ve tutukluların sigortalılık durumları, **5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu**'nun 5. Maddesinin a bendinde düzenlenmiştir: “**Madde 5/a**, Hizmet akdi ile çalışmamakla birlikte, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklular hakkında, iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası uygulanır ve bunlar, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar.” Yani bu sigortalılık sadece iş kazası, meslek hastalığı ve analık sigortasını kapsamaktadır. Hapishanelerdeki sağlık denetimlerinin aile hekimleri tarafından yapıldığını, –2015 İşyurtları Faaliyet Raporu'na göre– kurum personeli arasında işyeri hekiminin olmadığını, yine çalışan kadın sayısının

azlığını göz önüne aldığımızda, aslında bu sigortalılığın sadece iş kazasını kapsadığını söylemek mümkün.

Hapiste çalışan hükümlü ve tutuklulardan uzun vadeli sigorta primi kesilmediğinden, istedikleri takdirde, 5510 sayılı kanunun 50. maddesine göre, uzun vadeli sigorta kollarına (malullük, yaşlılık, ölüm) tabi olarak **isteğe bağlı sigortalı olabilirler**. İsteğe bağlı sigortalı olan birisinin 2016'da ödeyeceği aylık prim alt sınırı 527 TL'dir. Hapiste çalışan mahpusun maksimum kazancının 260 TL olduğu düşünülürse aile desteği olmadan –ki uzun dönemli tutukluluklarda bu çok sınırlı– mahpusların bu primi ödeme imkânları yoktur. Hapiste çalışma mahpusun bir gelecek düşü kurmasının olanaklarını sunmadığı sürece, **işyurtlarına** gelir getirme ve mahpusun gündelik harcamalarına küçük de olsa katkı sunma –**çünkü gündelik harcamaları** karşılamaktan uzaktır– dışında, mahpusa uzun erimli faydasının istenilen düzeyde olma ihtimali düşüktür.

Burada bir parantez açıp birkaç konuya daha değinmekte fayda var. İlk olarak ücretli olarak çalışan birisi hapisine girdikten sonra hüküm giydiği takdirde hapiste kaldığı süreyi borçlanma hakkı yoktur. Ancak tutuklular beraat ettikleri takdirde tutuklu kaldıkları süreyi, 5510 sayılı kanunun 41/f maddesine göre borçlanarak kazanma hakkına sahip olurlar. İkinci olarak 5510 sayılı kanunun 60. maddesine göre, hapiste bulunan **hükümlü ve tutuklular, genel sağlık sigortalısı değildirler**, sağlık giderleri Adalet Bakanlığı tarafından karşılanır. Bu nedenle mahpusların aileleri bu sağlık yardımından faydalanamaz. Mahpuslar ancak isteğe bağlı sigortalı olduklarında kendileri emekli olma,

aileleri de bu sigortalılık üzerinden sağlık yardımı alma hakkını elde ederler.

Hapiste çalışmanın sigortalılığının uzun vadeli sigorta kollarını (malullük, yaşlılık, ölüm) kapsaması, mahpusun dışarıda bakmakla yükümlü olduğu kişilere sosyal güvence sağlayacağından, Kanunda belirtilen hükümlülerin çalıştırılması amacına çok daha iyi hizmet edeceği açıktır.

g) Hapiste çalışanların iş güvenliği ve işçi sağlığı

Hapiste çalışma, **6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu**’nda istisnalar arasında yer almaktadır. 2. maddenin (d) bendinde “Hükümlü ve tutuklulara yönelik infaz hizmetleri sırasında, iyileştirme kapsamında yapılan işyurdu, eğitim, güvenlik ve meslek edinme faaliyetleri” kapsam dışında tutulmuştur. İşyurtları Kurumuna CİSST olarak yaptığımız bilgi edinme başvurusuna kurum adına 12 Nisan 2016 tarihinde verilen yanıtı göre, işyurtları kurumunda işyeri hekimi bulunmamakta, gönüllülük kapsamında 9 A sınıfı, 7 B sınıfı, 115 C sınıfı olmak üzere toplam 131 iş güvenliği uzmanı bulunmaktadır. İşyurtları bünyesinde değişik risk gruplarında işler yapılmakta, mahpuslar da dışarıdaki işçilerle aynı hastalık ve kaza riskini taşımaktadır; yani yasa bir an önce, bu alanı da kapsama almalı, –elbette önemli olmakla birlikte– kurum yöneticilerinin iyi niyetine bırakmamalıdır.

5. İŞYURLARI KURUMU

6 Ağustos 1997’de 4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine ilişkin Kanun’un yürürlüğe girmesiyle, işyurtları açmak ve bunların bütün mali ve idari işlerini bir merkezden düzenlemek ve yönetmek amacıyla Adalet Bakanlığına bağlı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu kurulmuştur. İşyurtları Kurumu’nun teşkilat yapısı, merkez ve taşra teşkilatından oluşmaktadır.

İşyurtları Kurumu’nun merkez teşkilatında İşyurtları Kurumu Yüksek Kurulu ile İşyurtları Kurumu *Daire Başkanlığı* yer alırken taşra teşkilatı ise işyurdu müdürlüklerinden ve ona bağlı işyurdu yönetim kurulundan oluşmaktadır.

İşyurtları Kurumu Yüksek Kurulu, Adalet Bakanlığı Müsteşarının başkanlığında, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü, Strateji Geliştirme Başkanı, İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanı ve Teknik İşler Dairesi Başkanından oluşmaktadır. (Madde 3) İşyurtları Ku-

rumu Yüksek Kurulu, işyurtlarına ilişkin temel kararların alındığı organdır ve görevleri şunlardır:

- a) İşyurtlarının genel amaç ve politikalarını belirlemek,
- b) İşyurtları Kurumunun bütçesini onaylamak,
- c) İşyurtlarının kurulmasına veya kaldırılmasına karar vermek,
- d) Hükümlü ve tutukluların çalıştırılma esas ve usullerini belirlemek,
- e) İşyurtları yönetim kurullarının önerisi üzerine 1475 sayılı İş Kanunu hükümlerine göre nitelikleri bu Kanunun 8. maddesinde belirtilen işçilerin çalıştırılmasına, ücretlerinin belirlenmesine ve bunların işten çıkarılmasına karar vermek,
- f) Fazla iş çıkarmak suretiyle işyurduna yararlı olan personel ve hükümlülere prim ödenmesinin esas ve usullerini belirlemek; yıllık bilançolarında tahakkuk edecek kârdan personel, işçi ve hükümlülere kâr payı ödenmesine ilişkin işyurdu yönetim kurullarının önerilerini karara bağlamak,
- g) Bakanlığın denetim programlarına ek olarak, işyurtlarının faaliyetlerinin adalet müfettişleri tarafından denetlenmesini Adalet Bakanı'na önermek,
- h) İşyurtları Kurumu ile işyurtlarının paralarının yatırılacağı bankaları belirlemek,
- ı) Ceza İnfaz kurumları ve tutukevleri personeline İşyurtları Kurumu ve işyurtlarının hesaplarını tutturmak ve bu hesapları ilgilendiren işleri yaptırmak,
- j) İşyurtlarının yıllık iş program ve projelerini, bütçelerini, ek bütçelerini, faaliyet raporu ve netice hesaplarını onaylamak veya reddetmek,

k) Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü'nün önerisiyle işyurtlarına işletme ihtiyaçları için kaynak tahsisi yapmak ve gerektiğinde birinden diğerine kaynak aktarması yapılmasına karar vermek,

l) Genel bütçeden aylık alan kadrolu personelin işyurdunda çalıştırılmasına ilişkin Genel Müdürün önerilerini karara bağlamak. (Madde 4)

İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı ise bir Daire Başkanı ile yeteri kadar tetkik hâkimi ve Bütçe Bürosu, Merkez Saymanlık Bürosu, Merkez Bürosu, Lojman Bürosu, Dava Bürosu, İşlemler Bürosu, Muhasebe Bürosu, Araştırma Geliştirme Bürosu ve Tanıtım Pazarlama Bürolarından oluşmaktadır. İşyurtları Kurumu Yüksek Kurulu'nun aldığı kararların yürütülmesi işlerini Daire Başkanlığı yerine getirmektedir ve görevleri 4301 sayılı Kanun'da şöyle tanımlanmıştır:

a) İşyurtları Kurumu Yüksek Kurulu kararlarını yerine getirmek,

b) İşyurtlarını yönetmek, denetlemek ve hesap işlerini izlemek,

c) Hükümlü ve tutukluların çalıştırılmalarıyla ilgili her türlü işlemi yürütmek, küçüklerin çalışma şartları bakımından ilgili bakanlık ve kamu kuruluşları ile işbirliği yapmak,

d) İşyurtlarının yıllık iş program ve projelerini, bütçelerini, ek bütçelerini, faaliyet raporu ve netice hesaplarını İşyurtları Kurumu Yüksek Kuruluna sunmak,

e) İşyurtlarında 1475 sayılı İş Kanunu hükümlerine göre bu Kanunun 8. maddesinde belirtilen nitelikte çalıştırılacak işçi-

lere ilişkin işyurdu yönetim kurullarının önerilerini İşyurtları Kurumu Yüksek Kuruluna sunmak,

f) İşyurtları Kurumu Yüksek Kurulunun sekretarya hizmetlerini yürütmek,

g) Görev alanına giren konularda mevzuat yetersizliğine ve aksaklığına ilişkin inceleme ve araştırma yaparak İşyurtları Kurumu Yüksek Kurulu'na öneride bulunmak, tüzük ve yönetmelik tasarılarını hazırlamak ve izlemek, görüş bildirmek, genelge düzenlemek. (Madde 5)

İşyurtları Kurumu'nun taşra teşkilatı ise bünyesinde ceza infaz kurumları ile tutukevlerinin tesis, atölye ve benzeri ünitelerini barındıran işyurdu müdürlüklerinden oluşmaktadır. 31 Aralık 2015 itibariyle taşra teşkilatı bünyesinde 124 Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, 58 Kapalı-Açık Ceza İnfaz Kurumu, 58 Açık Ceza İnfaz Kurumu, 14 F Tipi Ceza İnfaz Kurumu, 2 Eğitimevi olmak üzere toplam 256 işyurdu müdürlüğü vardır. Bu işyurdu müdürlükleri Ceza İnfaz Kurumu İşyurdu Yönetim Kurulu vasıtasıyla idare edilmekte ve işyurdu müdürü başkanlığında işyurdu ikinci müdürü, muhasebe yetkilisi, idare memuru, ambar memuru, katip ve teknik personelden oluşmaktadır. İşyurdu bünyesinde atölye, tesis ve benzeri ünitelerin yanı sıra saymanlık-muhasebe, Ar-Ge ve Tanıtım Pazarlama bölümleri de bulunmaktadır. Ceza infaz kurumu işyurdu yönetim kurulunun görevleri ise şunlardır:

a) İşyurdunun geliştirilmesine ve genel gidişine ait her türlü faaliyetlere yön vermek.

b) Hükümlü ve tutukluların maddi ve manevi kalkınmalarına

katkıda bulunacak eğitim, öğretim, sosyal, kültürel ve sportif program ve çalışmaları uygulamak.

c) 4857 sayılı İş Kanunu hükümlerine göre ücretleri işyurdundan ödenecek işçilerin kurum işlerinde çalıştırılmasını, ücretlerinin belirlenmesini ve bunların işten çıkarılmasını Daire Başkanlığına önermek.

d) Kurumda üretilip satışa arz edilen mamullerin satış fiyatını belirlemek.

e) İşyurdunda yapılacak fazla çalışma önerilerini karara bağlamak.

f) Adalet Bakanlığı, İşyurtları Yüksek Kurulu, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü veya İşyurtları Daire Başkanlığı'nın onayını gerektiren işlemlere ilişkin kararları düzenleyerek onaya sunmak.

g) İşyurtları Daire Başkanlığı'nın onayı alınarak, işyurdunda görevli personeli diğer mahallerde geçici olarak görevlendirmek.

İşyurtları Kurumu iç kontrol ve denetimi 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 55, 57, 63. Maddeleri uyarınca, İşyurtları Kurumu Yüksek Kurulu 4301 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin (g) bendi ve 2992 sayılı Adalet Bakanlığı Teşkilat Kanunu gereğince, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Kontrolörleri tarafından yapılmaktadır. Dış denetimi ise Sayıştay Başkanlığı yapmaktadır.

a) İşyurtları üretim faaliyetleri ve işkolları

1. Endüstri Ürünleri İşkolları

- a) Mobilya: Ağaç İşleri, Ambalaj Sandığı, Doğrama, Döşeme, Hıarcılık, Marangoz, Odunculuk
- b) Tekstil: Çorap ve Trikotaj, Dokuma, Konfeksiyon, Terzi, Triko, Kravat, İş ve Temizlik Kıyafetleri, Havlu, Nevresim
- c) Ayakkabı, Deri Cüzdan-Çanta-Kemer
- d) Toner-Kartuş Dolum
- e) Yazıcı Tamiri
- f) Tabela-Serigrafi
- g) Alüminyum ve PVC Doğrama
- h) Parke Taşı-Beton Direk
- i) Demir Ürünleri
- j) Yatak-Yastık-Yorgan
- k) Unlu Mamuller: Fırıncılık, Pasta, Poğaç, Simit, Manti, Tatlı Ürünleri
- l) Matbaa ve Cilt
- m) Teneke ve Karton Kutu
- n) Sabun-Deterjan

İşyurtları Kurumu 2015 Raporu'na göre bu işkolunda yürütülen çalışmaların bazıları şöyledir:

Mobilya ve Demir Atölyeleri

Ceza infaz kurumlarında toplam 43 mobilya atölyesi ile 29 demir atölyesi mevcut olup, bu atölyeler birbirleriyle koordineli olarak faaliyet göstermektedirler. 8 yeni adalet sarayının, 14 yeni bölge adliye mahkemesinin, 78 adliye sarayının, 26 il veya ilçe tapu kadastro müdürlüğünün tefrişat işleri yapılmıştır. Bitlis, Bursa, Kocaeli, Konya, Şanlıurfa, Balıkesir il milli eğitim müdürlükleri ile yapılan işbirliği çerçevesinde okulların donatım malzemesi ihtiyaçlarının üretimi gerçekleştirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri'ne (TSK) ve Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'na (AFAD) çiftli ranza yapılmıştır. Çeşitli kamu kurumlarına 2015 yılında toplam 1.642 takım kompakt arşiv dolabı, Orman Genel Müdürlüğü'ne tabiat parkı donatıları ve bazı belediyelere park bahçe malzemeleri üretilmiştir.

Temizlik ve Kozmetik Ürünler

Diyarbakır Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda 2015 yılında 244.834,77 litre kozmetik ve temizlik ürünleri üretimi yapılmış olup, ceza infaz kurumlarına 201.679,16 litre, diğer kurumlara 43.155,61 litre satış yapılmıştır.

Çanakkale Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda 2015 yılı içerisinde ceza infaz kurumlarına 212.850 litre, askeri kurumlara 206.210 litre, hastane ve tapu kadastro müdürlüklerine 20.540 litre kozmetik ve temizlik ürünü satışı yapılmıştır.

Led Aydınlatma

Yıllık yaklaşık 3.000 adet projektör, 7.000 adet sokak lambası, 50.000 adet led floresan lamba ve 50.000 adet led ampul üretim kapasitesi bulunmaktadır. İskenderun Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu tarafından, içerisinde ceza infaz kurumları, adalet sarayları ve askeri kurumların da bulunduğu yaklaşık 250 farklı kurumun aydınlatması yapılmıştır.

Tekstil üretimi

118 ceza infaz kurumunda tekstil atölyesi bulunmaktadır. TSK'ye 20, sağlık kurumlarına 30 farklı ürün grubunda tekstil üretimi yapılmış, denetimli serbestlik müdürlüklerine ise 45.000 adet ikaz yeleği ile slim ve klasik modelde toplam 213.600 gömlek üretilmiştir.

Stor ve Zebra Perde Üretimi

İzmir 1 No'lu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda perde atölyesinde 2015'te 23 ayrı kamu kurumuna 21.609 m² perde üretimi yapılmıştır.

Personel Kıyafet ve Botları Üretimi

Ceza infaz kurumlarında görev yapan personele 114.000 pantolon, 18.360 adet gocuk, 16.200 adet yağmurluk, 44.600 adet

kep, 83.848 adet tişört, 24.839 adet mont, 80.000 çift bot farklı işyurtları tarafından üretilmiştir. Hatta Çorum Kapalı Ceza İnfaz Kurumu İşyurdu Polonya Polis Teşkilatı için 16.000 adet mont ve parka üretimi gerçekleştirilmiştir.

Yatak ve Yastık Üretimleri

Yatak, yastık ve yorgan üretimi Hatay ve Bozüyük Ceza İnfaz Kurumlarınca gerçekleştirilmekte olup, yıllık yatak üretim kapasitesi 50.000 adet, yastık üretim kapasitesi 300.000 adettir.

2. Elişi Ürünleri İşkolları

- a) Sedef Kakma
- b) Bakır
- c) Oltu Taşı
- d) Cam Süsleme
- e) Mermer İşleme
- f) Süs Kabağı İşlemeciliği
- g) Yapay Çiçek
- h) Yarı Kıymetli Taş İşlemeciliği
- i) Hamak, Ağ Örne
- j) Dokuma: Battaniye, Halı, Kilim
- k) Çini-Seramik
- l) Gümüş İşleme: Telkari, Markazit

- m) Hediyelik Eşya
- n) Tablo-Resim
- o) Ebru: Ebru Tablo, Ebru Kravat
- p) Müzik Aletleri Yapımı
- q) Takı Tasarım

İşyurtları Kurumu 2015 Raporu'na göre bu işkolunda yürütülen çalışmaların bazıları şöyledir:

Çini Üretimi

15 ceza infaz kurumu işyurdu müdürlüğünde çini atölyesi bulunmaktadır. 2015'te Kütahya E Tipi'ndeki çini atölyesinde 37.401 adet, Nevşehir E Tipi'ndeki çini atölyesinde 4.231 adet, Kırşehir E Tipi'ndeki çini atölyesinde 3.307 adet çini hediyelik eşya (tabak, vazo, karo, küllük, şamdan vb.) üretimi yapılmıştır.

Abşap Hediyelik Eşya ve Abşap Oymacılığı

Bakır, gümüş, oltu taşı, süs kabağı, dekoratif deri ürünleri ve antik eserler, kaya tuzu, mermer işleme, tablo-resim, halı ve kilim, sedef kakma, yapay çiçekçilik, lüle taşı, cam işleme ve süsleme alanlarında üretimler yapılmıştır.

3. Tarım ve Hayvancılık Ürünleri İşkolları

- a) Besicilik: Arıcılık, Büyükbaş Hayvan Besiciliği, İpek Böcekçiliği, Küçükbaş Hayvan Besiciliği, Kümes Hayvan Besiciliği
- b) Süt ve Süt Ürünleri: Ayran, Peynir, Tereyağı, Yoğurt, Süt
- c) Yumurta
- d) Fidecilik
- e) Sebze ve Meyvecilik: Mantar, Meyve, Narenciye, Pirinç, Sebze
- f) Sera ve Canlı Çiçek
- g) Tahıl ve Yem Bitkileri
- h) Et ve Et Ürünleri: Kırmızı Et, Beyaz Et, Et Sucuğu

İşyurtları Kurumu 2015 Raporu'na göre bu işkolunda yürütülen çalışmaların bazıları şöyledir:

Meyvecilik, Sebzecilik ve Tahıl Üretimi Alanında Yapılan Faaliyetler

Meyvecilik alanında 2015 yılı içerisinde; 92.243 kg zeytin, 663.038 kg elma, 750.000 kg portakal, 120.000 kg limon, 83.000 kg nar ile 50.000 kg diğer meyvelere ait (kiraz, vişne, hurma, erik, kavun, karpuz) üretim gerçekleşmiştir.

Edirne Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda 1.500 dekar alandan üretilen yıllık yaklaşık 750 ton çeltik ile ceza infaz kurumlarının pirinç ihtiyacının bir kısmı karşılanmaktadır.

Hayvancılık Faaliyetleri

2015 yılında ceza infaz kurumlarında, 7.000 büyükbaş ve 7.800 küçükbaş hayvan yetiştirilmiştir. Edirne Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda arıcılık faaliyeti 70 kovan ile devam etmektedir, 2015 yılı içinde 560 kg bal üretilmiştir.

2015 yılında yaklaşık 6.000 adet serbest gezen et tavuğu, yaklaşık 1.500 adet serbest gezen yumurta tavuğu yetiştirilmiştir. Bu tavuklardan yaklaşık 23.000 adet yumurta elde edilmiştir. Kafes yumurta tavukçuluğunda ise 85.000 tavuk yetiştirilmiş olup günlük yumurta üretimi yaklaşık 75.000 civarındadır.

Gıda Üretimi

2015'te Kalecik, Foça ve Niğde açık ceza infaz kurumlarında bulunan süt işleme tesislerinde 1.2 milyon adet 200 ml'lik ayran, 540.000 kg beyaz peynir, 50.000 kg tereyağı, 5.400.000 kg yoğurt üretilmiştir. İşyurtlarındaki ekmek üretimi ise 2015 yılında 46.600.000 adet olarak gerçekleşmiştir.

Et ve Et Ürünleri Üretimi

2015 yılında işyurtlarında toplam 2.824 ton kırmızı et üretimi yapılmıştır.

4. İnşaat ve Onarım İşleri

2015'te inşaatları tamamlanan adli hizmet birimleri, adliye sarayları ve ceza infaz kurumları:

Adli Hizmet Birimleri ve Adliye Sarayları

1. Ankara Ek (Eski HSYK) Bina,
2. Bayındır Adalet Sarayı,
3. Malazgirt Adalet Sarayı,
4. Zara Adalet Sarayı,
5. Urla Adalet Sarayı,
6. Soma Adalet Sarayı,
7. Keşan Adalet Sarayı,
8. Nevşehir Adalet Sarayı,
9. Burdur Adalet Sarayı,
10. Zonguldak Ek Adalet Sarayı,
11. İstanbul BİM

Ceza İnfaz Kurumları

1. Ağrı M Tipi Ceza İnfaz Kurumu,
2. Bitlis Açık Ceza İnfaz Kurumu,
3. İskenderun T Tipi Ceza İnfaz Kurumu,

4. Menemen T Tipi Ceza İnfaz Kurumu,
5. Menemen R Tipi Ceza İnfaz Kurumu,
6. Menemen Açık Ceza İnfaz Kurumu,
7. Dalaman Açık Ceza İnfaz Kurumu,
8. Silivri Kapalı Ceza İnfaz Kurumu,
9. Söke Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu,
10. Gümüşhacıköy Açık Ceza İnfaz Kurumu,
11. Seydişehir Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu,
12. Tavşanlı Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu.
13. Narman Açık Ceza İnfaz Kurumu,
14. Kars Kapalı Ceza İnfaz Kurumu.

5. Hizmet Sektörü

- a) Halı Saha İşletmeciliği,
- b) Halı Yıkama,
- c) Keşif Aracı
- d) Oto Bakım Onarım
- e) Oto Yıkama,
- f) Otopark İşletmeciliği,
- g) Temizlik İşleri,
- h) Yediemin Deposu
- i) Fotokopi,

- j) Fotoğraf Atölyesi,
- k) Nakliye
- l) Hamaliye
- m) Kuaför
- n) Kantar
- o) Kesimhane
- p) Özel Sektör İşbirliği
 - 1- Boyama
 - 2- Ayakkabıcılık
 - 3- Tekstil
 - 4- Cilt ve Albüm Yapımı
 - 5- Yaprak Sarma
 - 6- Manti Bükme
 - 7- Mermer İşleme
 - 8- Paketleme
 - 9- Montaj
 - 10- Hediyelik Eşya Yapımı
 - 11- Deri Mamulleri
- q) Kamu Sektörü İşbirliği
 - 1- Tahmil ve Tahliye
 - 2- Temizlik
 - 3- Çamaşır Yıkama ve Kurutma

İşyurtları Kurumu 2015 Raporu'na göre bu işkolunda yürütülen çalışmaların bazıları şöyledir:

İstanbul Çağlayan Adliyesi otoparkı Kartal H Tipi Kapalı Açık Ceza İnfaz Kurumu tarafından işletilmekte olup, toplam kapasite 1.000 araçlıktır.

İstanbul Anadolu Adliyesi Otoparkı Maltepe Açık Ceza İnfaz Kurumu tarafından işletilmekte olup, 2.300 araç kapasitesine sahiptir.

Sihhiye Otoparkı Ayaş Açık Ceza İnfaz Kurumu tarafından işletilmekte olup, 20.08.2015 tarihinde hizmete açılmış olan otopark 80 araç kapasitelidir.

6. Uygulamalı Sosyal Tesis İşletmeciliği

- 1- Ankara Şaşmaz Uygulamalı Sosyal Tesisleri
- 2- Bozüyük – Zeki Bayrak Uygulamalı Sosyal Tesisleri
- 3- Bursa Hâkimevi
- 4- Dalaman Restoran İşletmesi
- 5- Eskişehir Açık Ceza İnfaz Kurumu Sosyal Tesisleri
- 6- Gökçeada Eğitim ve Dinlenme Tesisleri
- 7- İzmir Adalet Sarayı Sosyal Tesisleri
- 8- İzmir Karşıyaka Hâkimevi
- 9- Kırşehir Açık Ceza İnfaz Kurumu Sosyal Tesisleri

- 10- Ankara Adaletevi İşletmeciliği
- 11- Konya Hâkimevi
- 12- Silivri Adaletevi İşletmeciliği
- 13- Çayocağı
- 14- Restoran
- 15- Kafeterya
- 16- Tabldot
- 17- Misafirhane
- 18- Piknik ve Hobi Bahçesi İşletmeciliği
- 19- Kantin
- 20- Market

İşyurtları Kurumu 2015 Raporu'na göre bu işkolunda yürütülen çalışmaların bazıları şöyledir:

2015 yılında 85 adalet sarayında bulunan çay ocaklarında 1.224 hükümlü, 45 adalet sarayında bulunan kafeterya ve kantinlerde 372 hükümlü, 43 adalet sarayında bulunan satış mağazalarında 78 hükümlü çalışmıştır.

b) Rakamlarla işyurtları

1. İşyurtlarında çalışan hükümlü ve tutuklu sayısı

1997	3.214	2007	3.335	
1998	9.381	2008	4.320	
1999	12.751	2009	5.580	
2000	11.427	2010	6.492	
2001	19.050	2011	7.713	
2002	24.789	2012	8.868	27.837 (part-time)
2003	5.400	2013	11.311	31.160 (part-time)
2004	6.000	2014	34.114	
2005	2.364	2015	40.250	
2006	2.816			

İşyurtları bünyesinde çalışan mahpusların sayısı yıllar içerisinde önemli artış göstermiştir. Ancak bu rakamlar, İşyurtları Kurumu Faaliyet Raporlarında 2012 yılına kadar düzenli çalışan mahpusları kapsarken 2012 ve 2013 yıllarında ayrıca değişik zamanlarda çalışan kategorisi de eklenmiştir. 2014'e gelindiğindeyse bir yıl önce değişik zamanlarda çalışan olarak gösterilen rakam –düzenli çalışan eklenmeden– bir anda o yılın çalışan mahpus sayısı olmuştur. Son iki yıl verilen rakamların ne kadarının tam zamanlı, ne kadarının değişik zamanlarda çalıştığına ilişkin bir ibare bulunmamaktadır.

Ancak çalışma esasına göre kurulmuş olan Açık Ceza İnfaz kurumlarının sayısında ve infaz rejiminde yaşanan değişiklik önümüzdeki yıllarda çalışan mahpus sayısının daha da artacağını

göstermektedir. Önceki düzenlemede toplam cezanın beşte birinin kapalıda geçirilmesi söz konusuysa ve koşullu salıverilme tarihine 6 yıl veya daha az kalanlar açık ceza infaz kurumuna alınmaktayken, 22 Ağustos 2015'te Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile "toplam cezalarının onda birini (1/10) kapalı ceza infaz kurumunda geçiren, tekerrür ve örgütlü suçlardan olmayan, iyi halli ve koşullu salıverilme tarihine yedi yıl veya daha az süre kalanlar" açık ceza infaz kurumuna ayrılma hakkına sahip olmuştur. 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe girişimi sonrasında çıkarılan özel afla, çoğunluğu açık ceza infaz kurumlarında olmak üzere ilk etapta 38 bin kişinin hapisten çıkarılması sonrasında, açık ceza infaz kurumlarına ayrılma yönetmeliği kanun hükmünde kararname ile tekrar değiştirilerek (çeşitli suç tipleri istisna tutulmak kaydıyla) koşullu salıverilme tarihine 5 yıl kalan iyi halli mahpusların açık ceza infaz kurumuna alınması kararlaştırılmıştır. Yani tüm bu kararlarla açık ceza infaz kurumunda kalacak mahpus sayısı ve kalma süresi önümüzdeki yıllarda artış gösterecek, bu da önümüzdeki yıllarda çalışan mahpus sayısını daha hızlı artıracaktır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün (CTE) 2015 Faaliyet Raporunda yer alan açık hapisane kapasiteleri ve yeni yapılan hapisaneler de bu savı kanıtlar niteliktedir.

CTE 2015 Faaliyet Raporu'na göre hapishane kapasiteleri:

İnfaz Kurumu Tipi	Sayı	Kapasite
Açık ceza infaz kurumları	58	29.012
Kadın açık ceza infaz kurumları	2	450
Kapalıya bağlı açık ceza infaz kurumları	64	12.146
Açığa bağlı açık ceza infaz kurumları	5	60
Toplam	129	41.668

CTE 2015 Faaliyet Raporu'na göre 2015'te açılan açık hapishane kapasiteleri:

Yer	Kapasite
Menemen açık ceza infaz kurumu	140
Dalaman açık ceza infaz kurumu	1000
Durağan açık ceza infaz kurumu	250
Söke T Tipi kapalı ve açık ceza infaz kurumu	340
Gümüşhacıköy açık ceza infaz kurumu	800
Ardahan T Tipi kapalı ve açık ceza infaz kurumu	350
Kars T Tipi kapalı ve açık ceza infaz kurumu	540
Seydişehir T Tipi kapalı ve açık ceza infaz kurumu	540
Tavşanlı T Tipi kapalı ve açık ceza infaz kurumu	540
Narman açık ceza infaz kurumu	140
Ödemiş T Tipi kapalı ve açık ceza infaz kurumu	1400
Ereğli T Tipi kapalı ve açık ceza infaz kurumu	1400
Gaziantep L Tipi kapalı ve açık ceza infaz kurumu	1400
Niğde açık ceza infaz kurumu ek bina	1200
Toplam	10.040

CTE 2015 Faaliyet Raporu'na 2016'da açılacak açık hapisane kapasiteleri:

Yer	Tipi	Kapasite
Ağrı/Patnos	L Tipi Açık	1700
Edirne	Açık	1600
Kırıkkale/Keskin	T Tipi Açık	1600
Kilis	L Tipi Açık	1400
Rize	Açık	400
Samsun	T Tipi Açık	1480
Tarsus (3 adet)	T Tipi Kadın açık – Çocuk	3968
Van	T Tipi Yüksek Güvenlikli Açık	1892
Toplam		14.040

2. Çalışan hükümlü ve tutuklulara ödenen yevmiye

	Çırak	Kalfa	Usta
2005	4,00 YTL	4,25 YTL	4,50 YTL
2006	4,25 YTL	4,50 YTL	4,75 YTL
2007	4,50 YTL	4,75 YTL	5,00 YTL
2008	4,75 YTL	5,00 YTL	5,25 YTL
2009	5,25 YTL	5,50 YTL	5,75 YTL
2010	5,50 TL	5,75 TL	6,00 TL
2011	5,75 TL	6,00 TL	6,25 TL
2012	6,00 TL	6,25 TL	6,50 TL
2013	6,25 TL	6,50 TL	7,00 TL
2014	7,00 TL	7,50 TL	8,00 TL
2015	7,50 TL	8,00 TL	10,00 TL
2016	8,50 TL	9,00 TL	11,00 TL

3. Çalışan hükümlü ve tutuklulara ödenen fazla çalışma ücreti

	Çırak/Kalfa/ Usta
2010	1,60 TL
2011	1,65 TL
2012	1,70 TL
2013	1,80 TL
2014	2,00 TL
2015	2,10 TL
2016	2,30 TL

4. Çalışan hükümlü ve tutuklulara ödenen toplam yevmiye

2005	1.718.205 YTL
2006	2.356.414 YTL
2007	2.864.642 YTL
2008	3.787.337 YTL
2009	5.507.703 YTL
2010	6.638.606 TL
2011	8.410.636 TL
2012	9.117.982 TL
2013	13.105.485 TL
2014	18.148.308 TL
2015	23.287.438 TL

5. Çalışan hükümlü ve tutuklular için ödenen toplam SGK primi

2005	965.063 YTL
2006	1.262.078 YTL
2007	1.630.093 YTL
2008	1.845.212 YTL
2009	447.024 YTL
2010	542.200 TL
2011	799.540 TL
2012	1.026.394 TL
2013	1.350.111 TL
2014	1.648.742 TL
2015	2.435.667 TL

6. Özel sektör işbirliği

Özel sektörle işbirliği, 2010'da 137/3 sayılı İşyurtları Uygulamaları genelgesinin Kurum Dışında Çalışma Esaslarını konu alan 3. bölümünde yapılan değişikliklerle hayata geçmiştir. CİSST'in bilgi edinme başvurusuna İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı'nın 9 Ocak 2014'te verdiği cevaba göre, firmaların başvuruları "herhangi bir yarışmaya tabi tutulmadan, işyurdu müdürlüklerince değerlendirmeleri yapılarak" karar verilmektedir. Yani sözün özü, bir hapisanede atölye açmak isteyen bir özel şirket, herhangi bir ihaleye girmeden, kurum müdürünü "ikna" edip protokol imzalarsa "işbirliği" yapabilmektedir. Ayrıca bu işbirlikleri, ILO'nun 29 No'lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi'nin 2. maddesindeki "fer-

din özel kişilerin, şirketlerin veya özel-tüzel kişilerin hizmetine bırakılmaması veya verilmemesi şartıyla” da çalışmaktadır.

Özel sektör işbirliği ile çalışan hükümlü ve tutuklu sayısı

2010	188
2011	337
2012	684
2013	1.194
2014	1.665
2015	1.528

Tekstil, gıda, mermer işleme, ayakkabı saya dikimi gibi alanlarda ceza infaz kurumu işyurdu müdürlükleri ile özel sektör firmaları arasında 2015'te 72 işbirliği yapılmıştır.

Sinop E Tipi Kapalı-Açık Ceza İnfaz Kurumu İşyurdu Müdürlüğü tekstil ürünlerinin üretimi kapsamında özel sektör ile işbirliği yaparak 100 hükümlü,

Ordu E Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu İşyurdu Müdürlüğü tekstil ürünlerinin üretimi kapsamında özel sektör ile işbirliği yaparak 100 hükümlü,

Burdur E Tipi Kapalı Açık Ceza İnfaz Kurumu İşyurdu Müdürlüğü mermer işleme işçiliği kapsamında özel sektör ile işbirliği yapılarak 70 hükümlü, çalışma olanağına sahip olmuştur.

Özel sektör işbirliği ile elde edilen gelir

2010	1.066.584 TL
2011	1.626.416 TL
2012	3.814.736 TL
2013	10.463.378 TL
2014	12.706.207 TL
2015	11.047.567 TL

7. Kamu sektörü işbirliklerinde çalışan hükümlü ve tutuklu sayısı

2012	938
2013	1.163
2014	1.976
2015	1.947

2015'te Cumhuriyet Başsavcılıkları, Tapu Kadastro İl Müdürlükleri, Deniz İkmal Grup Komutanlıkları başta olmak üzere 124 kamu kurumuyla işbirliği yapılmıştır.

Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu İşyurdu Müdürlüğü ile Ankara Tapu ve Kadastro 1. Bölge Müdürlüğü arasında protokol yapılarak 73 hükümlü,

Mersin E Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu İşyurdu Müdürlüğü ile Mersin Cumhuriyet Başsavcılığı arasında protokol yapılarak 57 hükümlü,

Maltepe Açık Ceza İnfaz Kurumu İşyurdu Müdürlüğü ile İstan-

bul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı arasında protokol yapılarak 50 hükümlü, işyurdu faaliyetlerinde çalıştırılmıştır.

Kamu sektörü işbirliğinden elde edilen gelir

2012	10.599.738 TL
2013	18.016.149 TL
2014	17.907.932 TL
2015	24.131.447 TL

8. İşyurtları Kurumu personel bilgileri

Ünvanı	Çalıştığı Yer	Sayısı
Daire Başkanlığı Toplam Personel		73
Daire Başkanı	Merkez	1
Tetkik Hâkimi	Merkez	1
Bakanlık Müşaviri	Merkez	1
Ceza İnfaz Kurumu 2. Müdürü	Merkez	1
Şube Müdürü	Merkez	2
Adalet Uzman Yardımcısı	Merkez	5
Muhasebe Yetkilisi (Sayman)	Merkez	3
Şef	Merkez	1
Araştırmacı	Merkez	2
Bilgisayar İşletmeni	Merkez	7
VHKİ	Merkez	7
Veteriner	Merkez	1

Mühendis	Merkez	1
Memur	Merkez	3
Teknisyen/Tekniker	Merkez	2
Zabıt Katibi	Merkez	1
İnfaz Koruma Baş Memuru	Merkez	1
İnfaz Koruma Memuru	Merkez	30
Yardımcı Hizmetler	Merkez	2
Taşra İşyurtları Toplam Personel		18.650
Harcama Yetkilisi (CİK İşyurdu Müdürü)	Taşra	380
Gerçekleştirme Görevlisi (CİK 2. Müdürü)	Taşra	256
Ceza İnfaz Kurumu 2. Müdürü	Taşra	468
Muhasebe Yetkilisi (Sayman)	Taşra	256
Mühendis	Taşra	45
İnfaz ve Koruma Memuru	Taşra	5.821
Teknisyen/Tekniker	Taşra	603
Sürekli İşçi	Taşra	27
Diğer Personel	Taşra	10.794
Genel Toplam		18.723

c) İşyurtları gelirleri

İşyurtları Kurumu, gelirlerini her geçen yıl daha da artırarak toplam bütçe gelirini 2,5 milyara yükseltmiş durumda. Teşkilat yapılanmasının merkez ve taşra olarak ayrıldığı kurumda bütçe de aynı yapıya uygun hazırlanmakta. Merkez bütçe gelirleri daha çok hazine yardımı, kiralar, faizler, bağışlar vb.'den oluşmaktadır ve 2015 itibarıyla 1,3 milyarı aşmış durumdadır. Taşra bütçesi ise ağırlıklı işyurtları üretim ve hizmet satış gelirlerinden oluşmaktadır ve 2015'te –son iki yıl göz önüne alındığında %43 artarak– 1,1 milyara yaklaşmıştır.

1997'de 3214 mahpusun çalıştırılmasıyla başlayan süreç, 2001'de İşyurtları Kurumuna 200 trilyon TL döner sermaye tahsis edilmesiyle (Madde 7 Değişik birinci fıkra) hızlanmıştır. Bu sermaye girdisiyle kurumda büyüme hızlanmış, hem mahpus istihdamında hem de gelirlerde artış yaşanmıştır.

İşyurtları Kurumu gelirleri, faaliyet raporlarında yer aldığı haliyle altı ana başlıkta yer almaktadır, ancak 2015'te Sermaye Gelirleri ve Alacaklardan Tahsilat başlıklarında bir gelir söz konusu değildir, diğer başlıklar ise şunlardır (rakamlar 2015 aittir):

1. *Vergi Gelirleri* (224.968.595 TL), harçlar, başka yerde sınıflandırılmayan vergiler ve diğer harçlar bu gelir kalemi içerisinde.
2. *Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri* (1.098.246.383 TL), mal ve hizmet satış gelirleri, taşınır ve taşınmaz kira gelirleri ile diğer teşebbüs ve mülkiyet gelirleri bu başlıkta yer almaktadır.
3. *Alınan Bağış ve Yardımlar ile Özel Gelirler* (1.038.715.214 TL),

merkezi yönetim bütçesine dahil hazine yardımı ile kurum ve kişilerden alınan bağış ve yardımlardan oluşmaktadır.

4. *Diğer Gelirler* (76.834.727 TL), faiz gelirleri, para cezaları ile diğer çeşitli gelirler bu grup içerisinde tanımlanmıştır.

İşyurtları Kurumu Taşra Bütçesi

	Gelirler	Giderler
2003	97.000.000 YTL	63.000.000 YTL
2004	130.000.000 YTL	90.000.000 YTL
2005	140.000.000 YTL	97.000.000 YTL
2006	189.160.865 YTL	164.578.850 YTL
2007	252.773.767 YTL	200.358.621 YTL
2008	304.496.749 YTL	248.041.843 YTL
2009	376.140.730 YTL	296.114.265 YTL
2010	431.133.899 TL	346.705.811 TL
2012	648.131.398 TL	519.357.672 TL
2013	752.268683 TL	612.574.831 TL
2014	878.593.137 TL	753.738.893 TL
2015	1.119.781.203 TL	963.203.636 TL

İşyurtları Kurumu Merkez Bütçesi

	Gelirler	Giderler
2003	145.000.000 YTL	45.000.000 YTL
2004	154.000.000 YTL	95.000.000 YTL
2005	345.000.000 YTL	343.000.000 YTL
2006	363.240.888 YTL	552.401.754 YTL
2007	441.499.301 YTL	600.106.565 YTL
2008	501.485.832 YTL	470.483.386 YTL
2009	557.277.388 YTL	520.840.757 YTL
2010	579.602.521 TL	680.646.174 TL
2011	762.537.267 TL	765.494.233 TL
2012	813.357.516 TL	778.405.119 TL
2013	1.065.991.940 TL	958.763.369 TL
2014	1.161.354.068 TL	1.244.765.239 TL
2015	1.317.384.602 TL	1.293.804.596 TL

İşyurtları Kurumu Merkez ve Taşra Toplam Bütçe

	Gelirler	Giderler
2003	243.000.000 YTL	108.000.000 YTL
2004	284.000.000 YTL	185.000.000 YTL
2005	484.000.000 YTL	437.000.000 YTL
2006	926.320.000 YTL	648.042.888 YTL
2007	689.420.000 YTL	800.465.187 YTL
2008	805.982.581 YTL	718.525.230 YTL
2009	933.418.118 YTL	816.955.023 YTL
2010	1.010.736.420 TL	1.027.351.986 TL

2011	1.288.804.280 TL	1.196.356.616 TL
2012	1.461.488.915 TL	1.297.762.792 TL
2013	1.818.260.624 TL	1.571.338.201 TL
2014	2.039.947.205 TL	1.998.504.082 TL
2015	2.437.165.805 TL	2.257.008.231 TL

Mahpus emeğinin kullanılması sonucu oluşan gelir kalemi ise raporlarda, çoğunlukla taşra bütçesi içerisinde, Mal ve Hizmet Satış Gelirleri başlığında yer almaktadır. İşyurtları Kurumu 2015 Faaliyet Raporu'na göre bu gelirler şöyledir (TL olarak):

Mal ve Hizmet Satış Gelirleri Toplam: 1.074.441.132

• **Mal Satış Gelirleri 926.022.614**

İşyurtları Kantin Satış Gelirleri	556.453.686
Diğer Mal Satış Gelirleri	368.893.759
Kitap, Yayın vb. Satış Gelirleri	11.773
Şartname, basılı evrak, form satış gelirleri	663.395

• **Hizmet Gelirleri 148.418.518**

Sosyal Tesis İşletme Gelirleri	58.011.079
Otopark İşletmesi Gelirleri	5.061.768
Sergi ve Fuar Gelirleri	250.000
Diğer hizmet gelirleri	85.094.737

d) İşyurtları harcamaları

İşyurtları gelirlerinin nereye harcandığını açıklamak için –diğer fon ve kurumların da başına geldiği gibi– ilgili kanunda 2004 yılında yapılan bir değişikliğe dikkat çekmek gerek. Yapılan değişiklik sonucu oluşan, 4301 sayılı Kanunun 7. Maddesi'nin değişik altıncı fıkrası şöyledir: “İşyurtları Kurumu bütçesinden, İşyurtları Kurumu Yüksek Kurulunca belirlenen miktar ve esaslar dahilinde; Kurumun hizmet ve çalışmalarının yürütülmesiyle ilgili her türlü döşeme, demirbaş, makine, teçhizat, kara, hava ve deniz taşıtları alımı, bakımı, onarımı, işletilmesi ve diğer tüm giderleri ile Bakanlık merkez ve taşra teşkilâtı ile bağlı kuruluşlarının bina alım, inşa, onarım, demirbaş, araç, gereç ve sair her türlü ihtiyaçları için harcama yapılabilir. Harcanmayan kısımlar, İşyurtları Kurumunun ertesi yıl bütçesine devredilir. Şu kadar ki, ceza ve infaz kurumları ve tutukevlerinin ihtiyacı için ayrılacak tutar, işyurtları öz gelirlerinin %90'ından az olamaz.”

İşyurtları Kurumu Merkez Bütçe Gider Kalemleri

	Adliye Binası Yapım	Onarım Giderleri	Cezaevi Yapım	Makine ve Techizat Donatım
2003	9.100.000	21.650.000	3.400.000	
2004	26.000.000	21.100.000	38.300.000	
2005	88.800.000	27.630.000	181.850.000	
2006				
2007	167.897.912	14.999.131	210.069.753	

2008	133.920.257	12.289.425	169.108.904	48.508.136
2009	120.857.000	6.640.293	90.720.816	36.380.406
2010	155.111.387	6.558.269	176.805.176	29.115.433
2011	202.366.509	3.563.696	200.068.809	50.464.360
2012	197.589.027	4.514.244	228.394.514	49.195.030
2013	153.211.479	53.318.431	376.139.968	99.854.818
2014	291.461.261	22.674.566	590.104.673	70.998.478
2015	366.769.300	29.775.507	482.720.886	45.458.538

İşyurtları Kurumu Taşra Bütçe Gider Kalemleri

	Mal ve Hizmet Alımları	SGK Prim ödemeleri	Personel Giderleri	Sermaye Giderleri
2007	193.814.036	1.451.030	5.093.554	
2008	193.814.036	1.451.030	5.093.554	
2009	286.265.405	592.333	7.698.468	1.557.574
2010	286.265.405	592.333	7.698.468	1.557.574
2011	417.616.509	768.130	11.108.531	1.369.211
2012	504.507.035	883.008	11.565.890	2.401.768
2013	591.406.800	1.276.582	15.639.160	4.252.287
2014	729.569.214	1.811.846	19.990.475	2.367.308
2015	923.216.685	2.704.574	24.927.102	12.355.274

Yukarıdaki verilerden görüldüğü üzere mahpuslara meslek öğretmek veya mesleklerini koruyup geliştirmek için çalışmalarını sağlamak üzere oluşmuş bir kurumun gelirleri, Adalet Bakanlığı'na yeni adliye sarayları, hapishaneler, binalar yapmak ya da mevcut-

larını yenilemek, onarmak üzere tahsis edilmiştir, tıpkı işçilerden kesilen ve işsiz kaldıklarında onlara verilmesi gereken fonun işverene teşvik olarak verilmesi gibi.

2015'te çalıştırılan 40.250 mahpus ise sadece toplam 23.287.438 TL yevmiye almıştır. Bu rakama, yılsonunda ödenen kâr payı eklendiğinde dahi *adliye tefrişat donatım* rakamına ulaşamayacağı açıktır. Hapishaneden tahliye olanların tekrar hapishaneye geri dönme oranı ülkelere göre değişiklik arz etmekle birlikte % 30 ila % 70 arasındayken⁵⁶ bu oran Türkiye'de çocuklarda ise –İzmir Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi Hâkimi İbrahim Altıtaş'ın ifadesiyle– %65'i⁵⁷ bulmuşken bu gelirlerin amacına uygun kullanılmayıp yeni hapishanelerin yapımında kullanılması, mevcut anlayışı göstermesi açısından önemlidir. Oysa çalışan mahpusun ücret ve haklarının iyileştirilerek, hapishaneden çıktıktan sonra kendilerini daha donanımlı ve güvenli hissedecekleri şartların hazırlanması, yeni hapishaneler yapmaktan çok daha önemli ve elzemdir.

56 Zahir Kızmaz, Cezaevinden Çıkan Bazı Suçlular Niçin Yeniden Suç İşlemektedir: Elazığ E Tipi Cezaevi Örneği, Elazığ: Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi, Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu, Mayıs 2013. <http://web.firat.edu.tr/harput/sempozyumu/2/26.%20Zahir%20K%C4%B1zmaz.pdf> (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2016)

57 Daha geniş bilgi için bakınız: http://www.dha.com.tr/cocuk-hukumlu-sayisinda-tehlikeli-artis_1214331.html (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2016)

6. DEĞERLENDİRMELER

Türkiye’de hapiste çalışmaya ilişkin objektif bir değerlendirme yapabilmek için, hem mahpuslardan hem idareden sağlıklı veriler alabilmek maalesef çok zor, hatta son yıllarda çok daha zor. “İyi hal” durumunu ve buna bağlı olarak –açık ceza infaz kurumlarında kalanlar için– “kapalıya gönderme” cezasını bir tehdit olarak elinde tutan ceza infaz kurumu idarelerinin aynı zamanda “işveren” olduğu mevcut sistemde işyurtları ve iş düzenine ilişkin sıkıntıların mahpuslar tarafından dillendirilmesi ve tespitin zor olduğu aşikârdır. Bu bağlamda Hapiste İşçi faaliyeti kapsamında CİSST’e gelen şikâyet içerikli sınırlı sayıdaki mektup ya (açık hapisanede kalanların izin günlerinde yazdıkları) anonim ya da başkaları adına yazılmıştı. Bu nedenle değerlendirmelerimizde çalışan mahpusların görüşlerinin eksik olduğunu belirtmek gerekir (Bunu gidermenin yolu, çalışan mahpusların kendilerini ifade edecekleri kanalların/kurumların oluşturulması ve bağımsız kurumların hapisanelere girebilme-

sidir). Aynı zamanda zaten hapishanelere ilgisi az olan üniversitelerin, hapiste çalışmayla ilgili ürettiği materyallerin de sınırlı olması,⁵⁸ yapacağımız değerlendirmenin diğer bir eksik yanını oluşturmaktadır. Tabii bir de hapishanede yapılmış bu çalışmaların en yenisinin 2010 tarihli olduğunu da belirtmek gerek. Tüm bu eksikliklere rağmen eldeki kaynakların sınırlılıkların da gözeterek bir değerlendirme yapmak mümkün.

1. Mahpuslar hangi faktörlerin etkisiyle çalışmaktadırlar? Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Hollanda Adalet Bakanlığı'nın 18 şehirde, 26 hapishanede yaptırdığı 1307 hükümlü, 310 genç, 207 personel ve 173 öğretmenin anket yöntemiyle katıldığı, Dr. Atilla Demirbaş ve Hasan Türker tarafından yapılan **Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlülere Verilen Eğitimin ve İş Yurtlarında Çalışmalarının Değerlendirmesi**⁵⁹ araştırma sonuçlarına göre, birden fazla seçenek işaretlemeleri istenilen hükümlülerin iş yurtlarında çalışmalarında etkisi olan faktörleri şöyle sıralamışlardır:⁶⁰

58 YÖK Tez Arama bölümünde İşyurtları/İş yurtları yazılarak arama yaptığımızda sadece iki adet yüksek lisans tezi çıkmaktadır. Değişik bağlamlarda hapiste çalışmayı konu edinen tezler de iki elin parmaklarını geçmemektedir.

59 Atilla Demirbaş - Hasan Türker, *Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlülere Verilen Eğitimin ve İş Yurtlarında Çalışmalarının Değerlendirilmesi*, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

60 A.g.e, s.82

Hükümlülerin iş yurtlarında çalış- malarında etkisi olan faktörler	Kişi	%
Zamanı kolay geçirmek	708	61,0
Meslek edinmek ve geliştirmek	669	57,6
Para kazanmak, kâr payı almak	665	57,2
Yeteneklerimle bir şeyler yapabilmek	546	47,0
Tahliye sonrası referans sahibi olmak	445	38,3
Daha serbest bir ortamda bulunmak	424	36,5
Sağlık güvenceli olmak	420	36,1
Diğer	61	5,3

Aynı araştırmada hükümlülerin “Ceza infaz kurumlarındaki çalışma şartlarınızı etkili yapan faktörler nelerdir?” açık uçlu sorusunda verdikleri cevaplar araştırmacılar tarafından kodlandığında şöyle bir sıralama ortaya çıkmaktadır:⁶¹

Ceza infaz kurumlarındaki çalışma şartlarınızı etkili yapan faktörler	Kişi
Zamanı kolay geçirmek	201
Para kazanmak	160
Meslek öğrenmek	92
Çalışınca kendimi rahat hissetmek	47
Personelin olumlu davranması	40
Yeteneklerimle bir şey yapabilmek/üretmek	26
Kendi mesleğimi yapmak/geliştirmem	26
Serbest kaldığımda çalışma hayatıma hazırlaması	22

61 A.g.e, s.87

Çalışma mekânı (serbest ortam, açık hava)	22
Arkadaşlarla bir arada olabilmek	19
Sorumluluk verilmesi	19
Sağlıklı ve zinde kalabilmek	14
Çalışma ortamı	12
Koşu ortamından uzaklaşabilmek	11
...	

“İş yurtlarında hükümlülerin çalışmalarını etkili yapan faktörler nelerdir?” sorusuna personelin verdiği cevapta öncelik sırası farklılaşmıştır.⁶²

İş yurtlarında hükümlülerin çalışmalarını etkili yapan faktörler	Kişi
Para kazanmaları	72
Meslek öğrenmeleri	34
Zamanı geçirmeleri	31
Personelin olumlu yöndeki tutumu	20
...	

62 A.g.e., s.88

2. *Mahpusların çalışmalarını olumsuz etkileyen faktörler nelerdir?*

Araştırmada çalışma şartlarını etkisiz yapan faktörlere mahpusların ve personelin verdiği cevaplar işyurtlarındaki çalışma şartlarına ilişkin de ipucu vermektedir.⁶³

Ceza infaz kurumlarındaki çalışma şartlarınızı etkisiz yapan faktörler	Kişi
Ücretlerin düşük olması	145
Çalıştığım için eğitim, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılamama	42
Fiziki olarak yorulmam	24
Çalıştığım ortamda havalandırmanın yetersiz olması	23
Çalışma süresinin uzun olması	22
Kurum idaresinin baskısı	21
Personelin olumsuz davranışı	19
Sigortanın emeklilik için geçerli olmaması	18
Hükümlüler arasında ayrımcılık yapılması	18
Sağlığa özen gösterilmemesi	14
Personelin hükümlüleri önemsememeleri	14
...	

63 A.g.e., s.89

Personel ise işyurtlarındaki çalışmaları olumsuz etkileyen faktörleri şu şekilde sıralamıştır:⁶⁴

Hükümlülerin çalışmalarını olumsuz etkileyen faktörler	Kişi
Ücretlerinin düşük olması	16
Ailevi durumları	13
Morallerinin bozuk olması	12
Personelin olumsuz davranışı	8
Çalışma şartlarının ağır oluşu	8
Yetenekleriyle uyumlu işlerde çalıştırılmamaları	5
Disiplinin aşırı uygulanması	5
Makine, araç-gerecin eski olması	5
...	

İbrahim Elibal'ın 11 açık ceza infaz kurumunda 689 erkek, 28 kadın olmak üzere 717 mahpusla görüşmeler yaparak hazırladığı yüksek lisans tezindeki⁶⁵ veriler de bu bulguları destekler niteliktedir. Hatta Elibal'ın görüşmelerin nasıl yapıldığına ilişkin bölümde, "iş-yurtlarında ve atölyelerde işlerin yoğun olması nedeniyle uygulamalar yemek aralarında"⁶⁶ yapıldığını belirtmesinin de altını çizmek gerek. "İş yurtlarında çalışan hükümlülere yaptıkları iş karşılığında yeterli ücret ödenmektedir" maddesine mahpusların katılma oranları şu şekildedir:⁶⁷

64 A.g.e., s.91

65 İbrahim Elibal, Hükümlülerin Açık Cezaevlerindeki İş Yurtlarında Düzenlenen İş ve Meslek Eğitimi Etkinliklerine Yönelik Görüşleri, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

66 A.g.e., s.50

67 A.g.e., s.69

İş yurtlarında çalışan hükümlülere yaptıkları iş karşılığında yeterli ücret ödenmektedir, katılma durumları	Kişi	%
Cevap vermedi	23	3,3
Hiç katılmıyorum	412	57,4
Kısmen katılıyorum	143	19,9
Çok katılıyorum	36	5,1
Tamamen katılıyorum	103	14,3
Toplam	717	100,0

Aynı araştırmada mahpusların çoğu, iş yurtlarında yeteneklerine uygun işlerde çalıştırılmadıklarını düşünmektedir:⁶⁸

Hükümlülerin cezaevinde yeteneklerine uygun işlerde çalıştırılmaları durumlarına katılmaları	Kişi	%
Cevap vermedi	24	3,3
Hiç katılmıyorum	303	42,3
Kısmen katılıyorum	187	26,1
Çok katılıyorum	48	6,7
Tamamen katılıyorum	155	21,6
Toplam	717	100,0

68 A.g.e., s.65

Yine mahpusların çoğu, iş yurtlarındaki çalışma ortamını sağlıklı bulmamaktadır:⁶⁹

Hükümlülerin iş yurtlarındaki çalışma ortamını sağlıklı bulma durumlarına katılmaları	Kişi	%
Cevap vermedi	28	3,9
Hiç katılmıyorum	294	40,9
Kısmen katılıyorum	202	28,2
Çok katılıyorum	52	7,3
Tamamen katılıyorum	141	19,7
Toplam	717	100,0

Ancak mahpuslar düşük ücretten, yeteneklerine göre iş verilmesinden, iş ortamının sağlıksız olmasından şikâyet etmekle birlikte, çalışmaktan ve mesleki eğitime katılmaktan mutlu olan mahpus sayısı daha fazladır:⁷⁰

Hükümlülerin iş ve mesleki eğitim etkinliklerine katıldığında mutlu olma durumları	Kişi	%
Cevap vermedi	20	2,8
Hiç katılmıyorum	161	22,4
Kısmen katılıyorum	166	23,1
Çok katılıyorum	109	15,2
Tamamen katılıyorum	261	36,5
Toplam	717	100,0

69 A.g.e., s.71

70 A.g.e., s.64

3. *Mahpuslar ve personelin hapiste çalışmanın daha iyi olması için neler önermektedir?* Demirbaş ve Türker yaptıkları araştırmada mahpusların Adalet Bakanlığı'ndan ve ceza infaz kurumu yönetiminden beklentilerini listelemiştir. Mahpusların "İş yurtlarının ve sizin çalışma şartlarınızı geliştirmek için Adalet Bakanlığı ne yapabilir?" sorusuna cevapları şu şekildedir:⁷¹

Adalet Bakanlığı ne yapabilir	Kişi
Ücretlerde iyileştirme	280
Hükümlülere iş verilmesi/sağlanması	151
Hükümlülere uygulanan sigorta kapsamının genişletilmesi	91
Ceza infaz kurumlarının denetimlerinin geliştirilmesi	60
Ziyaretçilerle görüşme süresinin artırılması	56
İş yurtlarının çoğaltılması	56
Ceza infaz kurumlarındaki iş çeşitliliğinin artırılması	31
Tahliye sonrası iş bulmada yardımcı olunması	29
Çalışma saatlerinin azaltılması	24
Personeli daha iyi eğitmesi	23
Telefonla yapılan görüşme süresinin artırılması	21
İyi çalışanların ödüllendirilmesi	20
...	

71 Atilla Demirbaş - Hasan Türker, s.92-93

Mahpusların ceza infaz kurumu yönetimlerinden istekleri ise hapishane günlük yaşamının sıkıntılarını özetler niteliktedir:⁷²

Ceza infaz kurumu yönetimi ne yapabilir	Kişi
Yemeklerin kalitesinin düzeltilmesi	323
Temizliğin iyileştirilmesi	85
Personelin hükümlülere duyarlı davranması	67
Çalışacak kişilerin seçiminde daha dikkatli ve özenli olmak	33
Kantinde satılanların çeşitliliğinin sağlanması	17
Haşarat için ilaçlama	14
İşçi koğuşları ve kursa katılanlar için hafta sonu spor salonunun açılması	13
Daha geniş alanda faaliyetlerin sürdürülmesi	13
Kantinde satılan mamullerin fiyatlarının piyasa fiyatlarına uygunluğu	10
Adalet Bakanlığının tanıdığı iş arama izinlerinin uygulanması	9
Çalışma sırasında verilen molaların süresini uzatmak	8
Ücret ve kâr paylarının zamanında ödenmesi	7
...	

72. A.g.e., s.94-95

Elibal da araştırmasında anket dışındaki görüşmeler esnasında mahpusların ve personelin sorun, istek ve önerilerini de çıkartmıştır. Mahpusların çalışma ile ilgili istekleri şu şekildedir:

- İş yurtlarında ve atölyelerde hükümlülerin çalışmaları karşılığında verilen ücretlerin artırılması ve her hükümlünün iş kanununa uygun olarak güvence altına alınması.
- İş yurtlarında yapılan işlerin piyasa koşullarında değerlendirilerek, yeni alanlarda eğitim verilmesi.
- İş yurtlarında çalıştırılırken fikirlerinin sorulmasını.
- Atölye değişikliklerinde hükümlü ayrımı yapılmaması.
- Eğitim, sosyal ve kültürel faaliyetlere daha çok zaman ayırabilmek için çalışma saatlerinin yeniden düzenlenmesi.
- Açık cezaevlerinin sürekli sivil kuruluşlarca denetlenmesi.⁷³

Açık cezaevi kurumu personeli (müdür, öğretmen, sosyal çalışmacı, infaz koruma vb.) ile yapılan görüşmelerde ise şu öneri ve istekler belirtilmiştir:

- Çalışma koşullarının yeniden düzenlenmesi,
- Ücretlerinin iyileştirilmesi,
- Yetersiz personel nedeniyle hükümlülerle sürekli karşı karşıya gelmeleri,
- Yazışmaların hızlandırılması,
- Cezaevleri müdürlerinden oluşacak bir kurulun kurulması.⁷⁴

⁷³ İbrahim Elibal, s.55

⁷⁴ A.g.e., s.54

7. SONUÇ VE TALEPLER

Hapiste çalışma, anayasadaki istisna nedeniyle bir zorunlu çalışmadır. 1930'ların dünyasının ihtiyaçları ve demokratik ufku çerçevesinde hazırlanmış ILO'nun 29 No'lu sözleşmesi ve BM'nin 1955'te kabul ettiği Mahpusların Islahı İçin Asgari Kurallar'a dayanan bu istisna, hapiste çalışmanın hukuki çerçevesini belirlemektedir. Zorunlu çalışma nedeniyle çalışan tutuklu ve hükümlü ile işyurtları kurumu arasındaki ilişki, "iş sözleşmesi"ne dayanmamakta, bu da mahpusların ücret ve sigortalılık başta olmak üzere hak kayıplarına neden olmaktadır. Çalışan mahpuslarla işyurtları kurumu arasındaki ilişki "iş sözleşmesi"nin hukuki şartlarına göre düzenlenmeli ve mahpusların çalışmaması disiplin cezası olmaktan çıkarılmalıdır. Maaşlar ve sigortalılık durumu da iş sözleşmesi ekseninde diğer tüm çalışanlarla uyumlulaştırılmalıdır. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda kapsam dışında tutulan işyurdu faaliyetleri kapsam dahiline alınmalıdır. Ücretler ve emekliliği kapsayacak sigortalılık, hak gaspı temelli tartışmalar bir

yana sadece mahpusun gündelik menfaatine değil aynı zamanda mahpus ve “dışarı” –bakmakla yükümlü oldukları– arasındaki ilişkinin canlı kalmasını sağlaması ve mahpusa bir gelecek düşü sunması açısından da önemlidir. Özellikle ücretlerin bir kısmının, mahpus adına açılacak bir hesapta toplanarak çıkarken verilmesi, mahpusun gündelik hayata adaptasyonu dönemine önemli katkı sağlayacaktır.

Hapishanelerde çalışma, bir başka ifadeyle “işçi mahpuslar” konusunda CİSST/TCPS’in bugüne kadar formüle ettiği temel talepler ve kriterler şunlardır:

- 1- Çalışmak zorunlu olmamalıdır,
- 2- Çalışan mahpus ile çalışmayan mahpus arasında bir statü farkı oluşturulmamalıdır,
- 3- Maaşlar sendikaların da katılımıyla yeniden belirlenmelidir,
- 4- Çalışan mahpusların sigortaları emekliliği de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir,
- 5- İş güvenliği ve işçi sağlığı açısından uzman personel (iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi) istihdam edilmelidir.

8. BİR İŞÇİ MAHPUS MEKTUBU*

Bizler Burada Tekstil Atelyesinde Çalışıyoruz
4 günden beri Çalışan Dış 2 yıl 6 turluk
bir kumaş ve itidimiz için Cezal

patrona idare kuzandırma imkanı varıyor
bizim sirtımızdan patronlar idareye kuzan
dıyor bizim sirtımızdan biz 11.00 tala
yörmeye alıyoruz. masala Hiçbir Ettilişle

Katılmıyoruz bize diyorlarki siz Çalışıp
para kuzanıyorunuz. masalanın Rumavası
oluyor Gecan Niyatro Gecm Dıydık
Haberimiz yok salıdan Cumartay Akşamı
na kadar Çalışıp pazar pazartesi dınları
yız ve herşeyimiz pazartesi. müdür doktor
ziyaret Haluoha Ayda bir oda pazartesi
ziyaretin Çalışır ya ravisle Gidemiyorsun
yada Hali şahad, kuzanıyorun bize
Dayatma vey yini Hakkımızı Aşadı
gimiz Zamanda diyorlarki Yozin dılek
vece Yafara Gidin. bilyorlar paraya ihtiya
cımız var.

Sabot 8.10 saat 71 baki 10.00 Çalışması mab
15 dakika enlozmode 30 dakika saat
03.00 de 15 dakikada oradan Sanakıra Yonm
saatimizi Goup Etmişler Şimdi Gecan
Atelyedeki memura söylede birşey olmoz
bir memurun ızarına Atarlar olur bitar
Dadılar Şimdi pontolon Dikiyoruz 200 bin
Adet Yeni sölama yapıcağımız habarını
aldık saat altına kadar sürecele
mavai 30 dakika Çalışması onu 15
dakikaya çekelim diyorlarmı lütfen
Hakkımızı Arayın

* Bu mektup 2016'da bir açık hapishaneden derneğimize gönderilmiştir.

9. BİLGİ EDİNME BAŞVURULARI

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı

Sayı : 63248341/1,103/122/664
Konu : Bilgi edinme talebi

09/01/2014

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
Kamer Hatun Mahallesi Hamalbaşı Caddesi Üstüdağ - İş Merkezi No:14/139
Galatasaray-Beyoğlu/İSTANBUL

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca Zafer KIRAC isimli vatandaşın yapmış olduğu 4548 nolu başvurusunda yer alan hususlar incelenmiş olup,

1-Ülke genelinde işyurdu müdürlüklerimiz 2010 yılından itibaren özel sektörle işbirliği yapmaya başlamıştır.

2-Ülke genelinde şu an itibarıyla toplam 236 işyurdu müdürlüğü bulunmakta olup bunların 51 inde özel sektörle işbirliği yapılmaktadır.

3-Özel sektör işbirliği çerçevesinde hükümlü ve tutuklu çalıştırılmasının yasal dayanağı İşyurtları Uygulamaları konulu 137/3 sayılı Genelge'nin Hükümlülerin Kurum Dışında Çalıştırma Esasları Başlıklı 3 üncü bölümün 4 üncü maddesine istinaden çalıştırılmaktadır.

4-Firmaların işyurdu müdürlüklerine yaptıkları talepler, 4301 Sayılı kuruluş Kanunumuzun 10. Maddesinde geçen "İşyurtları Kurumu, 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununa, 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa ve 832 sayılı Sayıştay Kanununun vize ve tescil hükümlerine tabi değildir." hükmü doğrultusunda her hangi bir yarışmaya tabi tutulmadan, işyurdu müdürlüklerince değerlendirmeleri yapılarak 3 üncü maddede anılan Genelge ekinde yer alan örnek protokol şartlarının kabulü ile işbirliği yapılmaktadır.

5-Özel sektör işbirliği çerçevesinde şu an itibarıyla işyurtlarında tekstil, ahşap işleme, elektrik aydınlatma, takı tasarımı, gümüş işleme, saya dikimi, mantı üretimi, yaprak sarma ve unlu mamuller alanında üretim yapılmaktadır. Özel sektör firmaları çalıştırılan atölyenin elektrik, su, doğalgaz vb. enerji giderlerini karşılamakla yükümlüdürler.

6-Özel sektörle işbirliği kapsamında ülke genelindeki işyurdu müdürlüklerinde 2013 yılında toplam 1.194 hükümlü ve tutuklu çalıştırılmıştır. Bu hükümlü ve tutukluların 95'i yabancı uyrukludur.

7-Ülke genelindeki işyurdu müdürlüklerinde çalışan hükümlü ve tutuklulara 2013 yılında; usta yevmiesi 7,00 TL, kalfa yevmiesi 6,50 TL ve çırak yevmiesi de 6,25 TL olarak ücret ödenmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Talat AKBAŞ
Hâkim
Bakan a.

İşyurtları Kurumu Daire Başkanı V.

T.C.
SOSYAL GÜVENLİK KURUMU BAŞKANLIĞI
Sigorta Primleri Genel Müdürlüğü
Hizmet Akdiyle Çalışanlar Daire Başkanlığı

04 Mayıs 2015

Sayı : 19662804-MEV-ÖG-5286107 - 6634450
Konu : Bilgi edinme başvurusu

ADALET BAKANLIĞINA
Müsteşarlık
Bilgi Edinme Bürosu

İlgi : 10/10/2014 tarihli ve 82280670-2014/3166-3886/7242 sayılı yazı

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu gereğince sigortalılara uzun ve kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası yardımları yapılmakta olup bu yardımlardan yararlanılabilmesi için sigortalı ve işverenlerin Kanunda belirlenen oranlarda prim ödemeleri gerekmektedir.

5510 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin (a) bendinde hizmet akdi ile çalışmamakta birlikte, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklular hakkında, iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası uygulanmakta olup, bu sigortalılar 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadır.

Yine, 5510 sayılı Kanunun 50 nci maddesinde Türkiye'de ikamet edenlerden zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmayan, kendi çalışmalarından dolayı aykırılmayan veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmayanlardan 18 yaşını doldurmuş olup isteğe bağlı sigorta talep dilekçesiyle Kuruma başvuruda müracaat edenler 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında isteğe bağlı sigortalı olarak prim ödeyebilmektedirler.

Buna göre, ceza ve tutukevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlüler sigortalı sayılmamakta olup bu kişilerin ceza ve tutukevi işyurtlarında çalışmaları halinde iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası hükümleri uygulanmakta bu kişiler hakkında uzun vade sigorta kolları hükümleri uygulanmadığından emeklilik yardımlarından yararlanma hakları bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, tutuklu ve hükümlülerin cezaevi yada tutukevinde bulundukları sürede isteğe bağlı sigorta primi ödemelerinde herhangi bir sakınca bulunmamakta olup isteğe bağlı sigortaya prim ödenmesi halinde uzun vade sigorta kollarından sağlanan yardımlardan yararlanılabilmesi mümkündür.

Bilgi edinilmesini rica ederim.

Saadettin ALİ
Genel Müdür a.
Daire Başkanı

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 10972642-622-01-4012/166799
Konu : Bilgi edinme başvuru cevabı

31/10/2014

Sayın Zafer KIRIÇ
(info@cezaevirdestek.org)

İlgili : 30/10/2014 tarihli ve 37119285/1672/21243 sayılı yazı.

08/10/2014 tarih ve 3167 sayılı, 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu uyarınca yapmış olduğunuz başvurunuz ilgili büro tarafından değerlendirilmiş olup cevap aşağıda açıklanmıştır.

Başvurunuzla ilgili olarak;

1. Eldeki son verilere göre ceza ve tutukevlerinde yarı zamanlı ve tam zamanlı olarak çalışan tutuklu ve hükümlülerin toplam sayısı kaçtır?

Cevap:

Ağustos ayı sonu itibarıyla tam zamanlı çalışanlar hükümlü ve tutuklu sayısı 25.915

Ağustos ayı sonu itibarıyla kısmi zamanlı çalışanlar hükümlü ve tutuklu sayısı 12.390

2. Çalışanlar tutuklu ve hükümlülerin kaç özel şirketler hesabına çalıştırılmaktadır?

Cevap:

2014 yılı itibarıyla özel sektör hesabına çalışanlar hükümlü ve tutuklu sayısı 1.449

3. Devlet hesabına ve özel şirketler için çalışanlar tutuklu ve hükümlülerin maaşları ne kadardır?

Cevap:

Usta 8,00 TL,

Kalfa 7,50 TL,

Çırak 7,00 TL

günderlik almaktadır.

4. Çalıştırılan tutuklu ve hükümlülerin maaşlarından herhangi bir nedenle kesinti yapılmakta mıdır? Yapılmaktaysa neden?

Cevap:

Çalıştırılan hükümlü ve tutuklu maaşlarından 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu gereğince damga vergisi kesintisi yapılmaktadır.

5. Eldeki son verilere göre ceza ve tutukevlerinde yarı zamanlı ve tam zamanlı olarak çalıştırılan mahpuslardan kaçısı sigortalıdır?

Cevap:

İşyurdu atölye ve tesislerinde çalıştırılan hükümlü ve tutukluların tamamı sigortalı olarak çalıştırılmaktadır.

6. Özel şirketler hesabına çalıştırılan tutuklu ve hükümlülerin kaçısı sigortalıdır?

Cevap:

Özel sektör hesabına çalıştırılan hükümlü ve tutukluların tamamı sigortalı olarak çalıştırılmaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Hüseyin PATIRAMAN
Bakan a.
Teftik Hâkimi

T.C.

ADALET BAKANLIĞI

İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı

Sayı : 63248341/4043,4235/2832/13986

24/05/2016

Konu : Bilgi edinme talebi

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Katip Mustafa Çelebi Mahallesi Billureu Sokak No:5/2

Beyoğlu/İSTANBUL

4892 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca Mustafa EREN'in yapmış olduğu 2016/1479 nolu ilgi evrakta yer alan hususlar incelenmiş olup, aşağıda cevaplandırılmıştır.

İşyurtları Kurumu'nun 2015 Yılı raporuna göre çalışan tutuklu ve hükümlü sayısı 40.250 olduğu bilinmektedir.

Bu itibarla;

a-) Kaç kadın hükümlü ve tutuklu, İşyurtları Kurumu bünyesindeki atölye ve tesislerde çalışmıştır?

İşyurtları bünyesindeki atölyelerde 2015 yılında, 1.129 kadın tutuklu ve hükümlü çalışmıştır.

b)Kaç yabancı uyruklu hükümlü ve tutuklu İşyurtları Kurumu Bünyesindeki atölye ve tesislerde çalışmıştır?

c) Kaç LGBTİ hükümlü ve tutuklu İşyurtları Kurumu bünyesindeki atölye ve tesislerde çalışmıştır?

Yukarıda belirtilen, (b) ve (c) başlıklı soruların, Bilgi Edinme Hakkı Kanununun "İstenecek bilgi veya belgenin niteliği" başlıklı 7 ncı maddesinde; "Bilgi edinme başvurusu, başvuru alan kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır. Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler. İstenen bilgi veya belge, başvuru alan kurum ve kuruluştan başka bir yerde bulunuyorsa, başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilir ve durum ilgiliye yazılı olarak bildirilir." hükmüne istinaden söz konusu başvuruda talep edilen;

2015 yılında işyurtları atölyelerinde çalışan yabancı tutuklu hükümlü sayısı ile ceza infaz kurumlarında bulunan cinsel yönelimi farklı olan (LGBTİ) tutuklu ve hükümlülere ilişkin bilgiler özel bir çalışma, araştırma ve inceleme gerektirdiğinden yerine getirilememiştir.

d) 18 yaşının altında kaç hükümlü ve tutuklu İşyurtları Kurumu bünyesindeki atölye ve tesislerde çalışmıştır?

18 yaşın altındaki tutuklu ve hükümlüler ilgili kanun ve yönetmelikler uyarınca işyurtları atölyelerinde çalıştırılmamaktadırlar.

Bilgilerinize rica ederim.

Dr. Vehbi Kadri KAMER

Hâkim

Bakan a.

İşyurtları Kurumu Daire Başkan V.

Elektronik İmza

* Bu evrak elektronik imzayla imzalanmış ve İYİS üzerinden atılmıştır. Ayrıca fiziki evrak atılmamıştır.

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı

Sayı : 80991725-1644-E.1183/9542
Konu : Bilgi edinme talebi

12/04/2016

Sayın Mustafa EREN
Kamer Hatun Mah. Hamalbaşı Caddesi Üstündağ İş Merkezi No:14/139
Galatasaray-Beyoğlu / İSTANBUL

Ceza infaz sisteminde sivil toplum derneği adına kurumlarımızda bulunan iş güvenliği uzmanı ve iş yeri hekimi sayıları hakkında bilgi talebini içeren Bimer başvurunuz incelendi.

İşyurtları Kurumu, hükümlü ve tutuklulara meslek ve sanat öğretmek veya var olan meslek ve sanatlarını koruyup geliştirmek amacıyla işyurtları açmak ve bunların bütün mali ve idari işlerini bir merkezden düzenlemek ve yönetmek amacıyla 4301 sayılı Kanun ile kurulmuştur.

İşyurtları; Kanunun 6. maddesinde, hükümlü ve tutukluların meslek ve sanatlarını koruyup geliştirmek veya bunlara bir meslek ve sanat öğretmek, bu suretle üretilen ekonomik değerleri pazarlamak için ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerdir. Şeklinde tanımlanmıştır.

30/06/2012 tarih ve 28339 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun Kapsam ve istisnalar başlığı altında madde 2 (d) bendinde kurumumuz "Hükümlü ve tutuklulara yönelik infaz hizmetleri sırasında, iyileştirme kapsamında yapılan işyurdu, eğitim, güvenlik ve meslek edindirme faaliyetleri." ifadesi gereğince istisna tutulmuş ise de kurumumuz hükümlü ve tutukluların iş sağlığı ve iş güvenliğine azami ölçüde önem vermekte ve bu yönde gereken tüm önleyici tedbirleri almaktadır.

Bu kapsamda iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ile gerekli önleyici tedbirlerin alınması ve çalışma ortamının temini maksadıyla kurumlarımızda her ne kadar sözleşmeye dayalı (İSG-Katip üzerinden) iş güvenliği uzmanı veya iş yeri hekimi istihdam edilemese de (ilgili mevzuatta kapsam dışında olan kurumlardan olmamız sebebiyle) istenilen standartların yakalanması için iş güvenliği uzmanı veya iş yeri hekimi olan personelimiz ile söz konusu çalışmalar gönüllülük esasına dayalı olarak sürdürülmektedir.

Başkanlığımızca sadece işyurdu müdürlüklerimizde değil tüm ceza infaz kurumları nezdinde iş güvenliği uzmanı ile iş yeri hekimi olan ve gönüllülük esasına dayalı olarak yapılacak çalışmalarda yer almak isteyen personele yönelik her yıl yapılan anket ve bilgi güncelleme çalışmalarlarıyla oluşturulan kayıtlarımızın terlik edilmesinde;

9. A sınıfı,

7. B sınıfı,

115 C sınıfı olmak üzere toplamda 131 iş güvenliği uzmanı bulunduğu, iş yeri hekim bilgisinin ise bulunmadığı anlaşılmıştır.

Bilgilerinize rica ederim.

Dr. Vehbi Kadri KAMER
Hakim
Bakan a.

İşyurtları Kurumu Daire Başkanı V.

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı

Sayı : 63248341/4099/2889/14266
Konu : Bilgi edinme talebi

26/05/2016

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
Katip Mustafa Çelebi Mahallesi Billurcu Sokak No:5/2
Beyoğlu/İSTANBUL

4892 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca Mustafa EREN'in yapmış olduğu 2016/1477 nolu ilgi evrakta yer alan husus incelenmiş olup, aşağıda cevaplandırılmıştır.

Engelli tutuklu ve hükümlüler İşyurtları Kurumu bünyesindeki atölye ve tesislerde çalışma olanaklarına sahip midir?

Bütün tutuklu ve hükümlülerin işyurtları bünyesindeki atölyelerde çalışma usulleri ilgili kanun, yönetmelik, tüzük vs. mevzuatlarla düzenlenmiş olup; kurum doktorunca çalışmasında sakınca olmadığını bildirir sağlık raporuyla birlikte gönüllülük esasına göre atölyelerde görev alabilirler.

Bu itibarla;

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun "İstenecek bilgi veya belgenin niteliği" başlıklı 7 nci maddesinde; "Bilgi edinme başvurusu, başvuru kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır. Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler. İstenen bilgi veya belge, başvuru kurum ve kuruluşta başka bir yerde bulunuyorsa, başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilir ve durum ilgiliye yazılı olarak bildirilir." hükmüne istinaden söz konusu başvuruda talep edilen;

2015 yılında işyurtları atölyelerinde çalışan engelli tutuklu hükümlü sayısına ilişkin bilgiler özel bir çalışma, araştırma ve inceleme gerektirdiğinden yerine getirilememiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Dr. Vehbi Kadri KAMER

Hâkim

Bakan a.

İşyurtları Kurumu Daire Başkan V.

Elektronik İmzalıdır

* Bu evrak elektronik imzayla imzalandı ve DYS üzerinden gönderilmiştir. Ayrıca fiziki evrak gönderilecektir.

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
İşyurtları Kurumu Daire Başkanlığı

Sayı : 63248341/4047,4125/2896/14290
Konu : Bilgi edinme talebi

26/05/2016

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
Katip Mustafa Çelebi Mahallesi Billurcu Sokak No:5/2
Beyoğlu/İSTANBUL

4892 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uyarınca Mustafa EREN'in yapmış olduğu 2016/1480 nolu ilgi evrakta yer alan husus incelenmiş olup, aşağıda cevaplandırılmıştır.

1-) 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 30. Maddesi kapsamında 2015'te kaç hükümlü kurum dışında çalışmıştır?

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 30' uncu maddesinde "Açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar ile kapalı ceza infaz kurumlarında bulunup da açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanmış hükümlüler, kurum dışındaki iş alanlarında çalıştırılabilir" hükmü gereğince infaz kurumunda bulunan hükümlüler kurum dışında kamusal alanda çalışmaktadır.

2015 yılı itibarıyla ceza infaz kurumu işyurdu müdürlüklerimizde kamu kurumları arasında 14.01.2010 tarih ve 137/3 sayılı İşyurtları Kurumu Mevzuatı Uygulamaları Hakkındaki Genelge Ek - 10 "Hükümlülerin Ceza İnfaz Kurumu Dışında Çalıştırılma Esasları Hakkında Düzenlenecek Protokol Örneği" doğrultusunda yapılan 124 işbirliği kapsamında 1.947 hükümlü infaz kurumu dışında kamusal alanda çalışmış ve bu hükümlülere çalışmaları karşılığında ücret ödenmiştir.

2) Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Tüzük'ün 98. Maddesinin 3. Fıkrası kapsamında 2015'te kaç hükümlüye asgari ücret ödenmesi yapılmıştır?

4301 sayılı kanunun ilgili maddeleri uyarınca, hükümlü tutuklulara yalnız İşyurdu Yüksek Kurulu'na yıllık olarak belirlenmekte olan gündelik ücret ile yılda bir kez kâr payı ödemesi yapılmaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Dr. Vehbi Kadri KAMER

Hâkim

Bakan a.

İşyurtları Kurumu Daire Başkan V.

e-imza

* Bu evrak elektronik imzayla imzalanmış ve DYS üzerinden gönderilmiştir. Ayrıca fiziki evrak gönderilecektir.

"Bizler burada tekstil atölyesinde çalışıyoruz (...) patrona idare kazandırma imkanı veriyor bizim sırtımızdan, patronlar idareye kazandırıyor bizim sırtımızdan, biz 11 TL yevmiye alıyoruz. Mesela hiçbir etkinliğe katılamıyoruz bize diyorlar ki siz çalışıp para kazanıyorsunuz.

Masa tenisi turnuvası oluyor, geçen tiyatro gelmiş duyduk haberimiz yok, salıdan cumartesi akşamına kadar çalışıp pazar pazartesi dinleniyoruz ve her şeyimiz pazartesi. Müdür, doktor, ziyaret, halı saha, ayda bir o da pazartesi ziyaretin geliyor ya revire gidemiyorsun ya da halı sahayı kaçıırıyorsun. Bize dayatma var yani hakkımızı aradığımız zaman da diyorlar ki yazın dilekçe yatara gidin, biliyorlar paraya ihtiyacımız var...

Doktora pazartesi çıkınca bir dahaki pazartesi çıkamıyorsun hasta olsan bile. Duyuyoruz patronlar buradaki memurlara yedirip içiriyor. Bu yüzden bizim imkanlarımız kısıtlı, ben çalışıp aileme de bakıyorum, benim gibi çok mahkum arkadaş var. Allaha emanet olun, ne olur hakkımızı arayın..."

